

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ**

До захисту допустити:

В.о. завідувача кафедри д.е.н., професор,
Володимир ОМЕЛЬЧЕНКО

« _____ » _____ 2021 р.

**«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ В
КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Менеджмент. Управління фінансово-
економічною безпекою»

Ялі Анастасії Геннадіївни

Науковий керівник:

Осипенко Кристина Валеріївна, к.е.н.,
доцент

Рецензент:

Капранова Лариса Григорівна, к.е.н.,
доцент, завідувач кафедри економічної
теорії та підприємництва ДВНЗ
«Приазовський державний технічний
університет»

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 2021 р.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та значення економічної безпеки підприємства

Економічна безпека підприємства – це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечуються стійка реалізація основних комерційних інтересів та цілей уставної діяльності.

Необхідність постійного дотримання економічної безпеки представляється об'єктивною потребою кожного суб'єкта господарювання в забезпеченні стабільного функціонування та досягнення цілей діяльності.

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спеціалісти (менеджери) спроможні уникати можливих загроз та ліквідувати шкідливі наслідки зовнішньої та внутрішньої середовища.

В залежності від суб'єктивної зумовленості негативні впливи на економічну безпеку можуть бути об'єктивними та суб'єктивними. Об'єктивними слід вважати такі негативні впливи, які виникають не через провину самого підприємства чи його окремих працівників. Суб'єктивні впливи мають місце внаслідок неефективної роботи підприємства в цілому чи його окремих працівників (на самперед керівників та функціональних менеджерів).

Джерелами негативних впливів на економічну безпеку підприємства (організації) можуть бути:

- свідомі і несвідомі дії окремих посадових осіб та суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, конкурентів);
- збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках

– даного підприємства, наукові винаходи та технологічні розробки, форс-мажорні обставини та ін.) (рис.1.1).

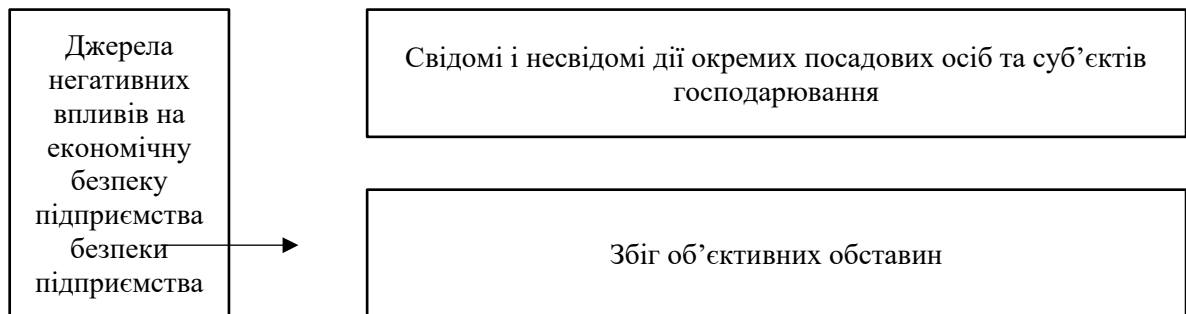

Рис. 1.1. Джерела негативних впливів на економічну безпеку підприємства

Головна мета економічної безпеки підприємства – забезпечення його позитивного та максимально ефективного функціонування сьогодні і високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Із цієї мети виникають функціональні цілі економічної безпеки підприємства:

- забезпечення високої фінансової ефективності, стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності його технічного потенціалу;
- висока ефективність менеджменту, оптимальність та ефективність його організаційної структури;
- високий рівень кваліфікації персоналу і його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних науково-дослідницьких та досвідно-конструкторських робіт (НДДКР);
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан оточуючого середовища;
- якісна правова захищеність всіх аспектів діяльності підприємства;

– забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці та досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів;

– забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, комерційних інтересів.

Функціональні складові економічної безпеки підприємства мають таку типову структуру (рис.1.2.):

– фінансова (досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів);

– інтелектуальна і кадрова (збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом);

– техніко-технологічна (ступінь відповідності технологій, які використовуються на підприємстві, найкращим світовим аналогам та оптимізації затрат ресурсів);

– політико-правова (всебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання діючого законодавства);

– інформаційна (ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства (організації));

– екологічна (дотримання діючих екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення оточуючого середовища);

– силова (забезпечення фізичної безпеки працівників фірми (насамперед керівників) та збереження майна.

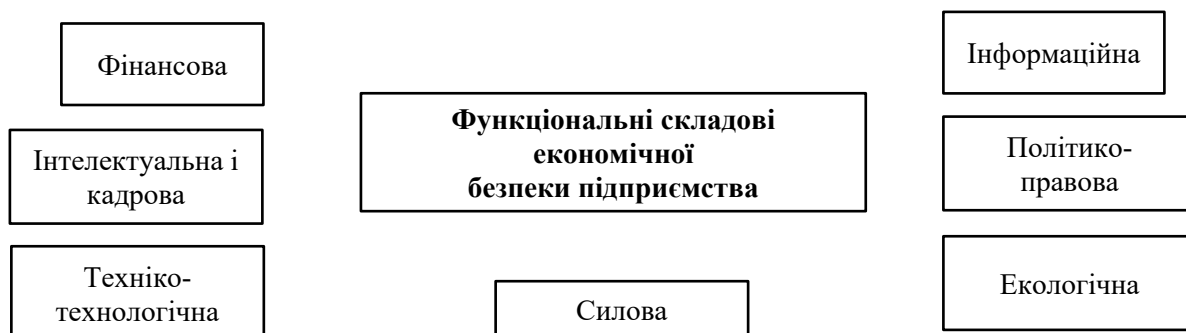

Рис. 1.2. Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Загальна схема процесу організації економічної безпеки підприємства, яка включає реалізацію функціональних складових для запобігання можливої шкоди і досягнення мінімального його рівня сьогодні та у майбутньому, має вид (рис. 1.3.).

Рис. 1.3. Процес організації економічної безпеки підприємства

Таким чином можна побачити, що процес організації економічної безпеки підприємства – трудомісткий процес, який включає в себе багато складових.

1.2.Фактори і умови забезпечення економічної безпеки підприємства

Вперше термін "економічна безпека" був застосований Ф. Рузвельтом в програмах виходу з Великої депресії 1933 - 1937 рр. Але треба зазначити, що приблизно в той же період ця категорія була складовою програм соціально-економічних перетворень демократичної партії США [2].

Офіційно термін "економічна безпека" був визнаний у 1985 р., коли на 40й сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція про міжнародну економічну безпеку. В ній було визначено, що світовій спільноті необхідно сприяти забезпеченню міжнародної економічної безпеки з метою соціально-економічного розвитку та прогресу кожної країни. На 42й сесії Генасамблеї ООН прийнята Концепція міжнародної економічної безпеки [3].

Безпека економічна – стан захищеності національної економіки з погляду забезпечення її розвитку та матеріальних інтересів людей. Відповідно до Концепції національної безпеки України (1997) основними напрямками державної політики у цій сфері є: недопущення незаконного використання бюджет, коштів і державних ресурсів, їх перетікання в тіньову економіку; контроль за експортно-імпортною діяльністю, спрямованою на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника; боротьба з протиправною економічною діяльністю, протидія неконтрольованому впливу національно матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та ін. ресурсів.

Безпека економічна досягається системою організаційно-правових, технологічних та інших заходів економічного характеру. Правові відносини у цій галузі регулюються Конституцією України, законами та іншими нормативно-правовими актами. Економічні питання є пріоритетними для Верховної Ради, Президента і КМ України. Важлива роль тут належить також Міністерству економіки України, Верховній фінансів України і НБУ. Особи, винні у порушенні економічного законодавства, притягаються до юридичної відповідальності [1]. У 1998 р. була розроблена Національна програма забезпечення економічної безпеки України до 2005 р., а у 1999 р. прийнята Концепція економічної безпеки України.

В. Паньков зазначає, що економічна безпека – це такий стан національної економіки, який характеризується її стійкістю, "імунітетом" до впливу внутрішніх та зовнішніх чинників [4].

О. Белов визначає, що економічна безпека – це стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовільнити потреби особи, суспільства, держави [5].

О. Власюк стверджує, що економічна безпека – це складна поліструктурна наука, яка є наукою про безпеку (точніше – «життєздатність») соціально-економічних систем різних рівнів ієрархії (особа, домашнє господарство, галузь, регіон, сектор економіки, національна економіка, світове господарство) [6].

А. Іларіонов вважає, що економічна безпека – це такий стан економічних, політичних і правових умов, які забезпечують стійке виробництво максимальної кількості економічних ресурсів на душу населення найдешевшим способом [7].

На нашу думку, економічна безпека – це застосування підприємницьких потужностей при умові їх найефективнішого використання для забезпечення стабільного та ефективного функціонування, навіть при умові виникнення негативного впливу на процес; забезпечення стабільного стану економіки та стійкого розвитку виробництва.

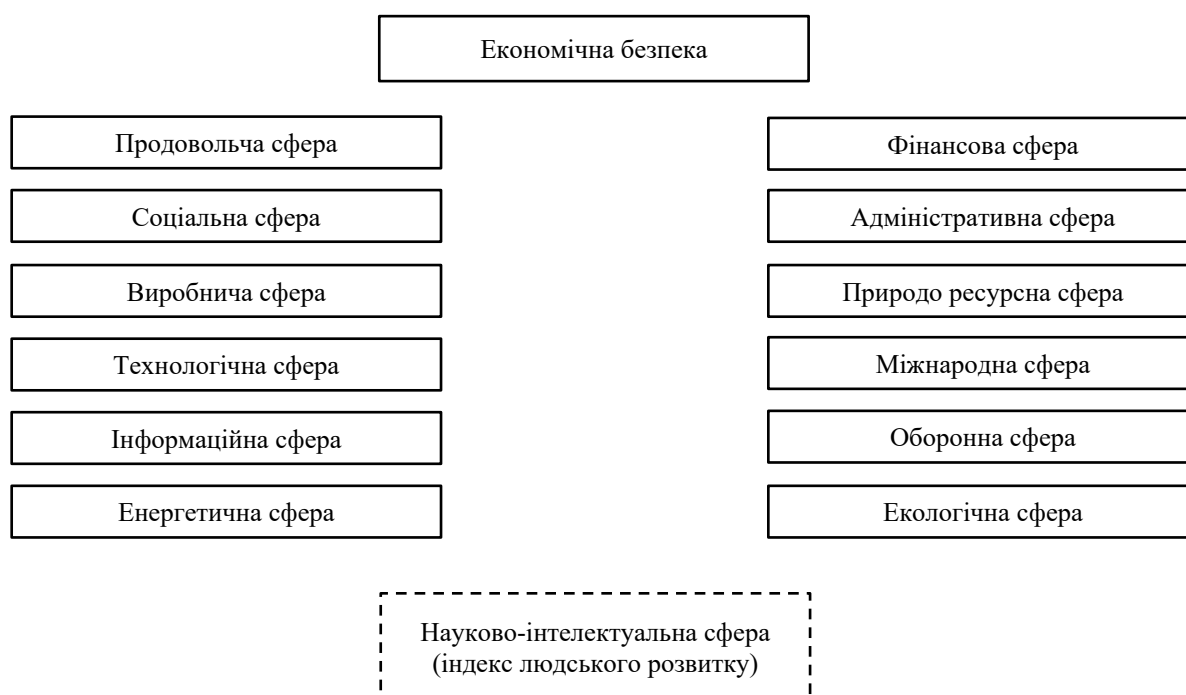

Рис. 1.4. Складові економічної безпеки України

Безпека підприємства залежить від різних причин. Зокрема, шкода підприємцям може бути завдана внаслідок недоброчесних дій конкурентів, невиконання партнерами, замовниками, постачальниками, клієнтами своїх обов'язків по оплаті контрактів, постачання товарів на ін., а також кризових явищ в економіці, непередбачуваних змін кон'юнктури ринку, стихійних лих, надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруженості та, нарешті, несприятливої політики держави.

Таким чином, фактори, що впливають на рівень безпеки підприємства, можуть бути наступними (рис. 1.5.).

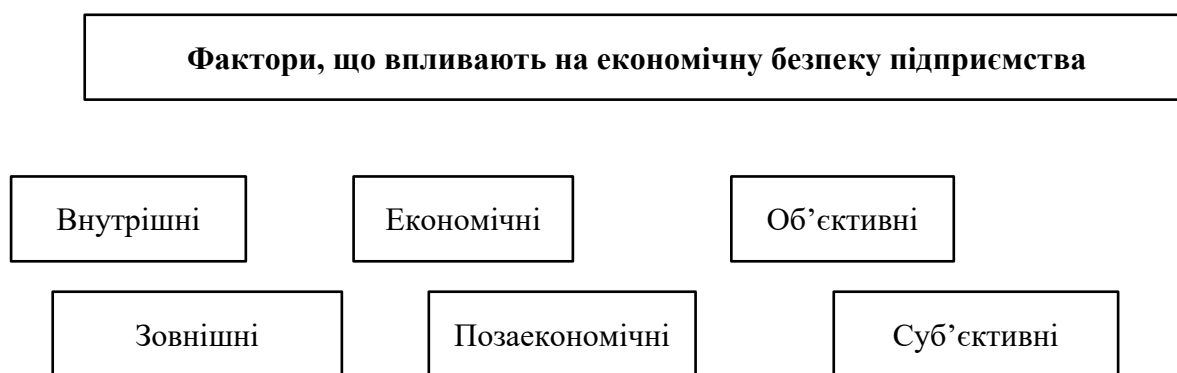

Рис. 1.5. Фактори, що впливають на економічну безпеку підприємства

Виходячи з того, що головний принцип ринкової економіки – це взаємодія господарюючого об'єкта та ринку, який являє собою сукупність господарюючих суб'єктів та разом з тим самостійну цілісність (яка не зводиться до суми її складових), то господарюючий суб'єкт може існувати тільки за умови безперебійної взаємодії з ринковою середою. Для цього необхідне нормальне функціонування, як самого підприємства, так і ринка в цілому.

Існують три зовнішніх джерела загрози такому функціонуванню.

Перший – це несприятлива для підприємства економічна політика держави. Маніпуляції останнього в цілях регулювання економіки обліковою ставкою, валютним курсом, ставками митного тарифу, податків та ін. можуть

у ряді випадків суперечить виробничій, комерційній та фінансовій політиці підприємства.

Реальну загрозу для підприємства також представляють:

- насильницьке звуження сфери товарно-грошових відносин; порушення, з боку державних органів, законів, що регламентують підприємницьку діяльність, перевищення ними встановленої компетенції у взаємодії з підприємством;
- безпідставне втручання в його виробничу фінансову і комерційну діяльність;
- різні форми посягання на власність та ін.

При виході на зовнішні ринки, підприємство може піддаватись негативному впливу в результаті несприятливої економічної політики іноземних держав. Серйозну загрозу для розвитку підприємства можуть уявляти політичні мотивовані по згортанню чи обмеженню економічних зв'язків. Економічні санкції ведуть до взаємної недовіри та, підриваючи матеріальну основу взаємовідносин, дестабілізують безпеку в області економіки не тільки на міждержавному рівні.

Другим джерелом зовнішньої загрози для комерційної діяльності підприємства є дії інших господарюючих суб'єктів. Перш за все, йдеться про несумлінну конкуренцію, до дій якої відносяться:

- порушення прав конкурентів на промислову власність (систематично приховане використання найменувань конкурента, несанкціоноване виробництво продукції конкурента, розкриття секретів торгівлі та виробництва конкурента, промисловий шпіонаж);
- підрив репутації конкурента (розповсюдження неправдивих відомостей, які дискредитують підприємства, продукцію, торгову діяльність конкурента; порівняльна шахрайська та неправдива реклама);
- дезорганізація виробництва конкурентів шляхом переманювання і підкупу їх робітників та службовців для заволодіння секретами торгівлі та виробництва;

– інші несумлінні дії (дискримінація конкурентів, бойкот, демпінг).

Несумлінну конкуренцію доповнюють протекціоністські бар'єри на державному рівні. У даному випадку мова йде про обмежувальну ділову практику (ОДП).

ОДП – це сукупність заходів монополістичного тиску на партнерів в торгівлі та споживачів, які застосовують для захоплення, утримання та реалізації пануючого положення на ринках на основі обмеження конкуренції. Негласний характер бар'єрів, які встановлюють за допомогою ОДП безпосередніми учасниками торгового обігу, робить їх особливо небезпечними, тому як вони підривають діючі ділові відносини.

Українські підприємства, під час виходу на зовнішні ринки з вже ustalеними та монополістичними структурами потрапляють в категорію аутсайдерів ОДП в найбільшій ступені. Слід зазначити, що в умовах жорсткого тиску на ринках з підвищеним рівнем монополізації в самому несприятливому положенні опиняються нові експортери промислової продукції. В залежності від суб'єкта виділяють два основних різновиди ОДП. Індивідуальною і груповою. В першому випадку суб'єктом ОДП виступає окрема фірма, у другому – міжнародні та національні союзи підприємств.

Протидіяти деструктивним заходам західних партнерів українське підприємство може, застосовуючи різні метод кон'юнктурної та комерційної роботи.

Наприклад, в результаті систематичного вивчення фірмової структури відповідних ринків, ретельного аналізу цін з використанням пропозиції імовірно більш широкого кола конкуруючих постачальників (покупців), розвиток ділових зав'язків з аутсайдерами, у тому числі з середніми і дрібними, налагодження нових каналів збуту (закупок).

Підприємство може уникнути ОДП проти нього як на етапі заключення згоди, так і в процесі її реалізації, якщо фірма-партнер є членом промислового чи комерційного союзу або вивчена політика, що застосовується останнім. Але встановлення факту участі західної фірми в

тому чи іншому об'єднанні, а також визначення його політики практично не можливо, якщо дане об'єднання є неформалізованим. Тому ОДП неформалізованих союзів особливо небезпечна для українських підприємства. У зв'язку з тим виникає необхідність у засвоєнні нових нетрадиційних для українських організацій форм протидії ОДП західних конкурентів.

Третє зовнішнє джерело загроз – кризові явища в світовій економіці. Вони «переливаються» з країни в країну через канали зовнішніх економічних зв'язків. Послідовна інтеграція України у світову економіку породжує залежність українських комерційних підприємств від економічних процесів, які відбуваються в світі (структурна перебудова, падіння цін попиту і цін на енергоносії та ін.). По мірі втягування національної економіки до світового відтворювального процесу підсилюється її схильність впливу зовнішніх факторів. Таким чином, в прагненні до прибуткової діяльності сучасне підприємство, забезпечуючи власну безпеку, має приділити увагу динаміці попиту, політиці влади та центральних банків, відносинам з суперниками, тенденціям науково-технічного прогресу, світовій політиці та міжнародній господарюючій кон'юктурі та ін.

Якщо з врахуванням даної позиції характеризувати сучасну обстановку в Україні, то вона, перш за все, визначається стійкою за своїми темпами криміналізацією суспільства і небувалим зростом карноготероризму, який все частіше здобуває політичну забарвленість. При цьому національна економіка і, в тому числі, український приватний бізнес несуть великі збитки.

Щоб надати повну картини обстановки в українській національній економіці, слід враховувати такі особливості нашого ринку, як:

- структурне деформування національного господарства;
- розмах промислового та комерційного шпигунства (з боку різних структур, які застосовують методи агентурного та технічного проникнення до комерційної таємниці);

– відсутність єдиної стратегії забезпечення безпеки підприємницьких структур;

– відсутність цивілізованих юридичних гарантій для реалізації комерційних інтересів підприємця.

Кажучи про внутрішні загрози, слід підкреслити, що найбільш широке розповсюдження в українській дійсності отримали:

- крадіжки;
- грабежі;
- розбої;
- шахрайство;
- вимагання;
- хабарництво;
- зловживання службовим становищем;
- посадовий підлог;
- різні форми несумлінної конкуренції;
- особливо небезпечні форми, як замовне вбивство та захоплення заручників.

Слід згадати і про такі особливості української економіки, як:

- низька капіталізація фінансової системи;
- висока ступінь монополізації економіки;
- висока імпортна залежність та замкненість експорту на сировину;
- надлишковість митних обмежень;
- низька продуктивність праці.

Декілька слів слід сказати і про механізм конкуренції, особливо тій, яка суперечить чесній виробничій та торговій практиці. До речі, конкуренція, яку називають несумлінною, в різних джерелах трактується різним чином. Так, наприклад, згідно з міжнародно-правовими нормами розрізняють три види несумлінної конкуренції:

1) коли комерційну діяльність однієї фірми намагаються видати споживачу за діяльність іншої;

2) дискредитація комерційної діяльності конкурента за допомогою розповсюдження недостовірної інформації;

3) неправомірне використання в комерційній діяльності позначень, які вводять споживача в оману.

Існуючі на Заході законодавчі акти по товарним знакам, фірмовим найменуванням, несумлінній конкуренції визначають конкурентну відповідальність за наступні дії:

- підкуп споживачів конкурентів;
- з'ясування комерційних таємниць конкурента, шляхом шпигунства чи підкупу його службовців;
- устанавлення дискримінаційних комерційних умов;
- таємний зговір на торгах та неофіційне створення таємних карателів;
- бойкотування торгівлі іншої фірми для протидії чи недопущення конкуренції;
- продаж своїх товарів нижче собівартості з наміром протидіяти конкуренції чи подавити її (демпінг);
- навмисне копіювання товарів, послуг, реклами чи інших аспектів комерційної діяльності конкурента та ін.

Це те, що стосується видів несумлінної конкуренції. Зараз про деякі її форми. Відомі три її форми (рис.1.6.).

По-перше, економічне придушення, яке включає в себе різні заходи і способи обмеження ділової практики, компрометацію фірм конкурентів, їх керівників, шантаж персоналу, зрив угод, паралізація діяльності фірм, шляхом використання ЗМІ і злочинних зв'язків в державних органах.

По-друге, промисловий чи виробничий шпіонаж, який передбачає протиправне заволодіння комерційними секретами конкурента для вилучення власних вигод.

Рис.1.6. Форми несумлінної конкуренції

Як правило, якщо інформація про конкурентів, яка надходить легальними каналами, не дає повної та точної відповіді на питання, що цікавить адміністрацію підприємства, в цьому випадку, не зважаючи на те, що більшість серйозних підприємців вважають, що застосовувати шпіонаж неетично, велика кількість компаній звертаються до послуг шпигунів.

Шпигуни конкуруючих компаній часто використовують такі засоби, як пряма пропозиція (те, що мовою фахівців має назву «лоб в лоб»), підкуп, крадіжки та інші хитрощі. Це спрощується тим, що нова техніка для підслуховування, яка з'явилась на ринку, робить промисловий і комерційний шпіонаж набагато більш ефективним. Варто підкреслити, що сума, яку звичайно несумлінні конкуренти пропонують за видачу цінної інформації, набагато перевищує посадовий оклад співробітника даної корпорації. Таким чином, розписка про нерозголошення зовсім не є гарантом повного збереження комерційної таємниці.

І третьою формою, в якій проявляється несумлінна конкуренція, являє собою пряме фізичне придушення, яке являє собою злочинні посягання на життя і здоров'я персоналу підприємства. Основні методи фізичного придушення конкурента включає в себе:

- організацію пограбувань та розбійних нападів на офіси, виробничі та складські приміщення, розкрадання вантажів та ін.;
- знищення матеріальних цінностей та нерухомості конкурента шляхом підпалів, вибухів та ін.;
- фізичне усунення керівників, захоплення заручників.

1.3. Методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства

В якості однієї з цілей моніторингу економічної безпеки підприємства є діагностика його стану за системою показників:

1) індикатори виробництва:

- динаміка виробництва (зріст, спад, стабільний стан, темп змінювання);

- реальний рівень завантаженості виробничих потужностей;

- темп оновлення основних виробничих фондів (реновації);

- стабільність виробничого процесу (ритмічність, рівень завантаженості впродовж визначеного часу);

- питома вага виробництва в ВВП (для особливо крупних підприємств-монополістів);

- оцінка конкурентоспроможності продукції;

- структура та технічний ресурс парку машин та обладнання;

2) фінансові індикатори:

- обсяг «портфеля» замовлень (загальний обсяг запланованих продаж);

- фактичний і необхідний об'єм інвестицій (для підтримання розвитку потенціалу);

- рівень інноваційної активності (обсяг інвестицій в нововведення);

- рівень рентабельності виробництва;

- фондвіддача (капіталоемність) виробництва;

- протермінована заборгованість (дебіторська чи кредиторська);

- доля забезпеченості власними джерелами фінансування оборотних засобів, матеріалів, енергоносіїв для виробництва;

3) соціальні індикатори:

- рівень оплати праці по відношенню до середнього показника з

промисловості чи економіки в цілому;

- рівень заборгованості з заробітної плати;
- втрати робочого часу;
- структура кадрового потенціалу (зворотна та кваліфікаційна).

Стан безпеки необоротних та оборотних активів підприємства, таких як основні засоби (будівлі споруди, технічне обладнання, комунікації, транспорт), нематеріальні активи, запасів та витрат сировини, основних та допоміжних матеріалів, (які використовуються в основному та допоміжному виробництві), грошових коштів має забезпечувати:

- по-перше, зниження розміру розкрадання чи (або) втрат з причин невиробничого характеру та максимальну ефективність цільового їх використання;
- по-друге, перешкодити незаконному виводу активів;
- по-третє, всебічне опрацювання питань безпеки при проведенні великих угод.

Забезпечення безпеки фінансових ресурсів промислових перешкод, включаючи виторг від реалізації, внерелізаційні доходи, прибуток, залучені фінансові ресурси, інвестиції та ін., - все це може бути втілено за рахунок наступних заходів:

- 1) ефективне керування фінансовими потоками, включаючи фінансовий менеджмент та податкове планування, податковий менеджмент, а також прогнозування і планування в оподаткуванні;
- 2) жорсткий фінансовий контроль за їх використанням, включаючи внутрішній аудит, консалтинг.

Економічна безпека вище на тих підприємствах (фірмах), які не тільки знають, що має бути вироблено, де і за якою ціною продано, але і як раціонально організувати свій бізнес, щоб досягнути поставлених цілей з найменшими витратами і втратами. Здійснюючи керівництво підприємством (фірмою), необхідно приймати до уваги всю сукупність керованих параметрів (інструментів маркетингу) та обмежень зовнішньої

середі. Тому до сфери керування економічною безпекою відносять також питання стабільної роботи підприємства (фірми) пов'язані з формуванням витрат і цін на готову продукцію, з кругообігом засобів підприємства, з утворенням чи витрачанням його матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, з забезпеченням розрахунків з діловими партнерами, банками, бюджетом.

Все це відбувається мовою бізнесу, тобто в рамках єдиного системного бухгалтерського обліку. До недавнього часу у вітчизняній теорії і практиці було не прийнято відокремлювати в рамках єдиного обліку такі його кваліфікаційні групи, як фінансовий та управлінський облік.

Разом з тим в ринкових економічних системах існує ряд об'єктивних причин з врахуванням забезпечення економічної безпеки, в силу яких єдиний системний облік доцільно розподілити на його «фінансову» та «управлінську» складові. Перш за все, це причини організаційного характеру.

Основною задачею бухгалтерського обліку на підприємстві (фірмі), яке працює в умовах ринку, є своєчасне забезпечення багаточисельних користувачів специфічною економічною інформацією. Достовірна економічна інформація допомагає в умовах невизначеності та ризику приймати відповідні та ефективні управлінські рішення, які здатні самим істотним чином вплинути на майбутній фінансовий стан підприємства, на матеріальний добробут його співвласників (акціонерів), його керівників, менеджерів, найманих працівників, а також на величину надходження коштів в державний бюджет.

Вся сукупність інформації, формується обліково-аналітичною функцією на будь-якому підприємстві (фірмі), підрозділяється на наступні основні категорії (рис. 1.7).

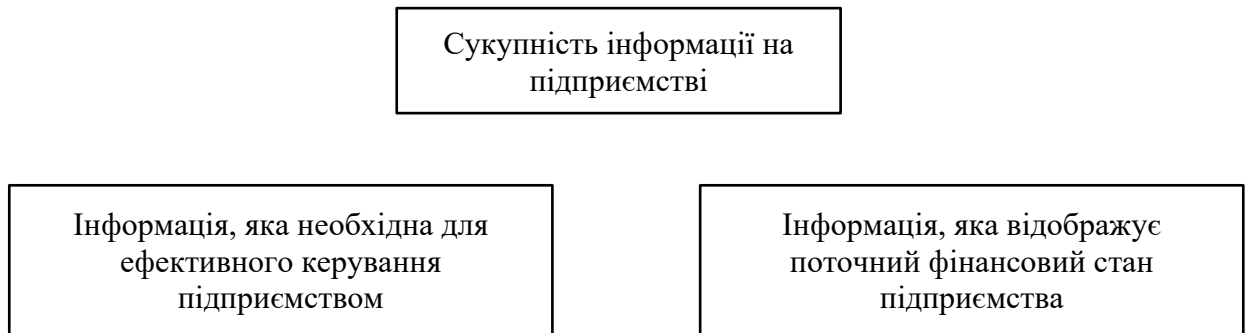

Рис. 1.7. Основні категорії інформації на підприємстві

1) Інформація, яка необхідна для ефективного керування підприємством (фірмою). Вона використовується керівництвом (менеджерами) та служить для поточного і оперативного управління виробничо-господарчою діяльністю і контролінгу. Ця інформація включає данні про розмір затрат на виробництво та реалізацію продукції, собівартості одиниці продукції, розміру очікуваних доходів та розходів в результаті здійснення запланованих господарських і маркетингових операцій, контрактів, угод, інвестицій, прогнозування збуту та рівня рентабельності товарів, ринкової новизни, які перебувають в стадії освоєння випуску.

Ця інформація формується в рамках управлінського (чи виробничого) бухгалтерського обліку. У більшості випадків вона відноситься до відомостей, які складають комерційну таємницю. Як правило, всередині самого підприємства (фірми) обсяг управлінської інформації для керівників різних рівнів обмежень лише рамками їх безпосередньої компетенції. Доступ до різних видів іншої управлінської інформації, яка не пов'язана із здійсненням ними своїх функціональних обов'язків, часто буває обмежено.

2) Інформація, яка відображує поточний фінансовий стан підприємства (фірми), величину і структуру його активів (майна) та джерел їх утворення, розмір здійснених в оборот матеріальних та фінансових ресурсів та ефективність їх використання та ін.

Формування такого роду інформації здійснюється в рамках фінансового бухгалтерського обліку. Частина цієї інформації може також

складати комерційну таємницю. Фінансова звітність стандартизована та здійснюється в строгій відповідальності із спеціальними загальноприйнятими державними вимогами та доступ до неї, як правило, вільний. Ця інформація використовується також і для внутрішнього керування фірмою керівництвом підприємства (фірми) і менеджерами різних рівнів, які забезпечують його економічну безпеку.

Попри відмінні особливості управлінського та фінансового обліку, варто мати на увазі їх єдину основну функцію в загальній системі керування підприємством (фірмою) та в єдиному процесі прийняття управлінських рішень. Такою функцією є інформаційне (перспективне та/чи ретроспективне) відображення економічного та фінансового стану підприємства через систему спеціальних показників.

Для розрахунку всіх необхідних економічних показників, найбільш повно характеризуючих стан економічної безпеки підприємства (фірми), необхідно розробити ряд наступних документів, кожен з яких має своє призначення:

- прогноз об'ємів реалізації (продажів) покликаний дати уяву о долі ринку, яку має намір зайняти продукція, що випускається підприємством (послуги що надаються);
- баланс грошових розходів та надходжень, тобто визначення сумарних доходів і розходів, пов'язаних з реалізацією конкретного виду продукції (послуг) на базі «ноу-хау» (комерційної таємниці), уточнення необхідності залучення позикових коштів, перевірки синхронності надходження та витрачання грошових коштів. Таким чином, даний документ дозволяє перевірити майбутню ліквідність підприємства і розрахувати маржу безпеки;
- зведений баланс активів і пасивів (фінансова відомість), який дозволяє оцінити, які суми планується ввести в активи різних типів та за рахунок яких пасивів підприємство (фірма) збирається фінансувати утворення і придбання цих активів. Таким чином, даний баланс є нібито

індикатором фінансового положення підприємства (фірми), його платоспроможності.

За окремими показниками фінансового стану підприємства у світовій практиці визначились нормативи оптимальних величин економічної безпеки.

Наприклад, співвідношення власних і запозичених коштів має бути в пропорції 1:1, ліквідність – на рівні 1 та вище, коефіцієнт покриття короткотермінових обов'язків оборотними засобами – 2, забезпеченість нерухомістю – наближається до 1, а чиста рентабельність капіталу – вище за процент банківського кредиту.

Одним з показників платоспроможності є показник співвідношення оборотних засобів до короткотермінової заборгованості. На практиці це співвідношення має складати 2:1, що означає, що короткотермінові обов'язки двічі перекриваються активами.

Іншим показником платоспроможності підприємства (фірми) є співвідношення довгострокової заборгованості до власного капіталу фірми. В нормі це співвідношення має складати 0,65 та менше.

Первинний аналіз фінансової складової економічної безпеки організації виконується за даними її бухгалтерського балансу (форма № 1) та звіту про прибутки та збитки (форма № 2).

Він необхідний, щоб знати в якому положенні перебуває організація в той чи інший проміжок часу і для ефективного управління з метою забезпечення її фінансово-господарчої стійкості.

Стан фінансової безпеки організації характеризують різні показники, які, виходячи із їх значення, можна об'єднати в наступні чотири групи:

1) Показники платоспроможності: коефіцієнт позикоздатності; коефіцієнт абсолютної ліквідності; проміжний коефіцієнт покриття.

2) Показники фінансової стійкості: коефіцієнт спроможності (незалежності); доля позикових та власних коштів.

3) Показники ділової активності: загальний коефіцієнт оборотності; швидкість оборту; оборотність власних коштів.

4) Показники рентабельності: власність підприємства; власні кошти; виробничі фонди; довгострокові і короткострокові фінансові вклади; власні та довгострокові позикові кошти; норма балансового прибутку; чиста норма прибутку.

Показники платоспроможності характеризують можливість організації в конкретний момент часу розрахуватись з кредиторами власними коштами. До них відносяться: коефіцієнт позикоспроможності; коефіцієнт абсолютної ліквідності; проміжний коефіцієнт покриття; загальний коефіцієнт покриття.

Коефіцієнт позикоспроможності F_i :

$$F_i = \frac{R_p}{K_i} \quad (1.1)$$

де, R_p – власні кошти;

K_i – довгострокові позикові капітали.

Коефіцієнт ліквідності F_l :

$$F_l = \frac{M_r - I_s}{D_s} \quad (1.2)$$

де, M_r – грошові засоби;

I_s – короткострокові вклади;

D_s – короткострокова заборгованість.

Під ліквідністю якого-небудь активу розуміють спроможність його трансформуватися в грошові засоби, а ступінь ліквідності визначається тривалістю часового періоду, впродовж якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність даного виду активів. В такому розумінні будь-які активи, котрі можна перевести в гроші – є ліквідними.

Проміжний коефіцієнт покриття F_{ci} :

$$F_{ci} = \frac{M_r + I_{sf} + D_f}{D_s} \quad (1.3)$$

де, M_r – грошові засоби (ресурси);

I_{sf} – вклади фінансові короткотермінові;

Dd – дебіторська заборгованість;

Ds – короткотермінова заборгованість.

Загальний коефіцієнт покриття F_{cg} :

$$F_{cg} = \frac{Tr}{Ds} \quad (1.4)$$

де, Tr – оборотні засоби;

Ds – короткотермінова заборгованість.

Підприємство вважається платоспроможним, якщо ці показники не виходять за рамки наступних граничних значень:

- коефіцієнт ліквідності $F_l = 0,2 - 0,3$;
- проміжний коефіцієнт покриття $F_{ci} = 0,7 - 0,8$;
- загальний коефіцієнт покриття $F_{cg} = 2,0 - 2,5$.

Ліквідність і платоспроможність нетотожні один до одного.

Коефіцієнт ліквідності може характеризувати фінансовий стан як задовільний, але, по суті, ця оцінка може бути помилковою, якщо в оборотних активах значна питома вага доводиться на неліквіди та протерміновану заборгованість. Неліквіди, тобто активи, які не можна реалізувати на ринку взагалі чи без суттєвої фінансової втрати, а іноді й невиправдана дебіторська заборгованість не відокремлюються в балансі, тобто якісна характеристика оборотних засобів недоступна зовнішньому аналітику, тому з формальних позицій навіть такі активи, фактична вартість яких сумнівна, використовують для оцінки ліквідності.

1) Показники фінансової стійкості. Показники фінансової стійкості характеризують ступінь захищеності залученого капіталу. До них належать: коефіцієнт власності (незалежності); доля позикових коштів; співвідношення позикових та власних коштів.

Коефіцієнт власності (незалежності) F_p :

$$F_p = \frac{R_p}{R_f} \quad (1.5)$$

де, R_p – власні кошти;

R_f – основні кошти власні.

Коефіцієнт займаних коштів F_{er} :

$$F_{er} = \frac{\sum D}{R_f} \quad (1.6)$$

де, $\sum D$ – сума заборгованості;

R_f – основні кошти власні.

Коефіцієнт позичених і власних коштів F_{rlp} :

$$F_{rlp} = \frac{\sum D}{R_p} \quad (1.7)$$

де, $\sum D$ – сума заборгованості;

R_p – власні кошти.

У країнах з розвинутою ринковою економікою встановлені граничні значення цих показників:

- коефіцієнт власності $F_p > 0,7$;
- коефіцієнт позичених коштів $F_{er} < 0,3$;
- коефіцієнт позичених і власних коштів $F_{rlp} < 1$.

2) Показники ділової активності. До показників ділової активності відносяться:

- загальний коефіцієнт оборотності;
- швидкість оборту;
- оборотність власних коштів.

Загальний коефіцієнт оборотності капіталу F_{tkg} :

$$F_{tkg} = \frac{Gr_p}{G_p} \quad (1.8)$$

де, Gr_p – виручка від реалізації продукції;

G_p – вартість майна.

Коефіцієнт оборотності власних засобів F_{tkp} :

$$F_{tkp} = \frac{Gr_p}{P_r} \quad (1.9)$$

де, Gr_p – виручка від реалізації продукції;

P_r – власні кошти.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості F_{tdd} :

$$F_{tdd} = \frac{Grp}{Dda} \quad (1.10)$$

де, Grp – виручка від реалізації продукції;

Dda – середня дебіторська заборгованість.

Для характеристики ділової активності підприємства застосовується і ряд інших показників. В країнах з розвиненою ринковою економікою за найбільш важливими показниками ділової активності встановлюються нормативи в цілому та за галузями. Як правило, такі нормативи відображують середні фактичні значення цих коефіцієнтів. Так, в більшості країн наступні нормативи:

- загальний коефіцієнт оборотності капіталу $F_{tkg} - 3$;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості $F_{tdd} - 4,9$;
- нормативом оборотності запасів є 3 оберти, тобто 120 – 122 дні;
- нормативом обертаності дебіторської заборгованості – 4,9 чи приблизно 74 дні.

Середню вартість активів та пасивів за визначений період розраховують як середню хронологічну по місячним даним; якщо в розпорядженні фінансового аналітика є лише річний баланс, застосовується спрощений спосіб: середня з сум даних на початок та кінець періоду.

3) Показники оцінки рентабельності. Для оцінки рівня фінансової безпеки частіше за все використовують відносні показники – показники рентабельності (доходності, прибутковості).

Рентабельність – це ступінь прибутковості, вигідності, доходності бізнесу. Вона вимірюється за допомогою цілої системи відносних показників, які характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, доходність різних напрямків діяльності (виробничої, комерційної, інвестиційної), вигідність виробництва окремих видів продукції та послуг.

Рентабельність власності R_p :

$$R_p = \frac{P_c}{A} \times 100\% \quad (1.11)$$

де, P_c – чистий прибуток;

A – середня вартість власності (активів).

Рентабельність власних коштів R_{rp} :

$$R_{rp} = \frac{P_c}{R_p} \times 100 \% \quad (1.12)$$

де, P_c – чистий прибуток;

R_p – середня вартість власних коштів.

Загальна рентабельність виробничих фондів R_{cprf} :

$$R_{cprf} = \frac{P_c}{C_{pf}} \times 100 \% \quad (1.13)$$

де, P_c – чистий прибуток;

C_{pf} – середня вартість виробничих фондів.

Норма балансового прибутку N_{pb} :

$$N_{pb} = \frac{P_b}{V_{sc}} \times 100 \% \quad (1.14)$$

де, P_b – балансовий прибуток;

V_{sc} – чистий обсяг продажів.

Чиста норма прибутку N_{pc} :

$$N_{pc} = \frac{P_c}{V_{sc}} \quad (1.15)$$

де, P_c – чистий прибуток;

V_{sc} – чистий обсяг продаж.

Під час оцінки стану справ, а також планування майбутніх заходів керівництво підприємства дуже рідко спирається на одні лише дані підсумкового річного звіту. Це пояснюється тим, що результати оцінки стають доступними лише через кілька місяців після закінчення господарського року. Характеристики схильні швидким змінам (наприклад, ліквідність готівкових коштів).

Щоб слідкувати за фінансовою безпекою підприємства, керівництву необхідні індикатори, які дозволяють швидко визначити зміни. В практичній діяльності найбільш змістовними кварталні, щомісячні чи навіть щоденні проміжні звіти, що оцінюються за тими ж методиками, що й щорічні. При належній щільності і взаємозв'язку саме короткотермінові аналізи можуть

швидко виявити слабкі і сильні сторони положення підприємства та надати необхідні відправні точки для коригуючих заходів. З відкритих річних звітів слід брати наступну інформацію:

- параметри діяльності підприємства, які передують банкрутству чи забезпечують інтенсивний розвиток підприємства;
- наявність реальної можливості відновити (чи втратити) свою платоспроможність впродовж зазначеного періоду;
- причини фінансової нестійкості підприємства, що призвели до його неплатоспроможності;
- стан ліквідності активів підприємства та їх структури.

Під час аналізу фінансової діяльності підприємства (фірми) за допомогою яких коефіцієнтів можна використовувати наступні рекомендації:

1) Якщо значення всіх коефіцієнтів вище зазначених цифр, то можна зробити висновок, що підприємство працює ефективно.

2) Якщо значення якого-небудь з коефіцієнтів трохи нижче рекомендованого рівня, то він має бути під постійним контролем з боку керівництва підприємства.

3) Якщо значення коефіцієнтів нижче за рекомендовані рівні, то керівництву підприємства варто проаналізувати продуктивність всіх статей активу, ефективність маркетингових заходів.

У випадку, якщо більшість коефіцієнтів буде суттєво нижче за рекомендовані рівні, необхідно серйозно зайнятись аналізом всієї фінансової діяльності підприємства.

Під час аналізу фінансового стану підприємства представляє також інтерес показник імовірності банкрутства Z , який відображує фінансову стійкість підприємства. Він оцінюється за наступною формулою:

$Z =$

$$\frac{\text{оборотні активи}}{\text{абсолютні активи}} + 1,4 \times \frac{\text{нерозподілений прибуток}}{\text{абсолютні активи}} + 0,6 \times \frac{\text{ринкова вартість звичайних та привілеєваних акцій}}{\text{абсолютні активи}}$$

(1.16)

В залежності від величини показника z , визначається імовірність банкрутства фірми:

- до 1,8 – дуже висока;
- 1,81 – 2,7 – висока;
- 2,71 – 3,0 – дуже низка.

Якщо отримано низьке значення z , то це варто розуміти як сигнал небезпеки, який показує необхідність більш глибокого аналізу причин, що викликали зниження цього показника економічної безпеки підприємства.

Варто згадати, що проблема забезпечення економічної безпеки підприємства почала хвилювати власників у 60-70 р.р. ХХ ст. Саме в цей час почали розроблятися та активно застосовуватись різні методики оцінки рівня економічної безпеки об'єкту.

З того періоду до теперішнього часу аналітики виділяють загалом чотири основні рівні економічної безпеки підприємства [15].

1) Високий рівень економічної безпеки підприємства. До нього входять найбільш успішні підприємства з високим рівнем фінансової стійкості та можливістю спрямування фінансових потоків на науково-дослідну та інвестиційну діяльність. Дані підприємства досить фінансово стабільні, слабо залежать від зовнішніх позик і мають високий рівень ліквідності та платоспроможності [15].

2) Середній рівень економічної безпеки. Підприємства, що входять до цієї групи, мають невеликі фінансові проблеми. В основному ці проблеми мінімальні і не є критичними для підприємства. Часто виникають короткострокові проблеми з ліквідністю та платоспроможністю, проте протягом 3-6 місяців ця ситуація нормалізується. Також ці підприємства можуть мати невеликі складнощі з поверненням дебіторської заборгованості [15].

3) Низький рівень економічної безпеки характеризується високим ризиком втрати фінансової стійкості. Ці організації досить сильно залежать від зовнішніх позик. Усі довгострокові активи (будівлі, споруди, обладнання,

нематеріальні активи та ін.) купуються в основному за рахунок залучених, а не власних коштів. Також є проблеми з оплатою праці працівників, а також матеріалів і комплектуючих, що надійшли від постачальників та контрагентів, придатністю основних виробничих фондів та ін. [15].

4) Кризовий рівень економічної безпеки характеризується повною відсутністю фінансової стійкості та стабільності економічного суб'єкта. Ліквідність та платоспроможність таких організацій перебуває на критичному рівні. За підсумками року підприємство починає отримувати збитки та поступово переходить до стадії реорганізації чи банкрутства [15].

Розмежування рівнів економічної безпеки багато в чому спирається на фінансовий стан економічного суб'єкта, оскільки саме воно, як було з'ясовано у першому пункті дипломної роботи, більшою мірою впливає на розвиток організації. Відповідно саме цей принцип увійшов до численних методик вітчизняних та зарубіжних авторів при створенні моделей оцінки рівня економічної безпеки організацій.

Перші подібні методики з'явилися у Сполучених Штатах Америки після закінчення Другої світової війни. У цей час банкрутство підприємств було частим явищем, тому у цілях завчасного захисту фірми, вчені почали розробляти різні методики оцінки, побудовані на фінансових показниках та його критичних значеннях. Цей підхід зберігається і по теперішній час, оскільки є найпростішим і вирашним.

Найбільш відомими зарубіжними методиками оцінки рівня фінансового стану підприємства, що дійшли до нас і активно застосовуються на час стали методики Е. Альтмана, Р. Таффлера і Г. Тишоу, Л.В. Спрінгейт.

Двофакторна модель Е. Альтмана представлена у формулі (1.1.) [28].

$$Z = - 0,3877 - 1,0736 \text{ Кп.л.} + 0,579 \text{ Кф.н.} , \quad (1.17)$$

де, Кп.л - Коефіцієнт поточної ліквідності;

Кф.н - Коефіцієнт фінансової незалежності.

Імовірність виникнення банкрутства підприємства з даної моделі оцінюється так:

- якщо $Z < 0$, то ймовірність банкрутства становить менше 50%, причому розмір можливості скорочується із зменшенням Z ;
- якщо $Z = 0$ – ймовірність банкрутства приблизно дорівнює 50%;
- якщо $Z > 0$, то ймовірність – понад 50%, і її зростання залежить від збільшення Z [18].

Ця модель відрізняється простотою розрахунків, але, проте, мала занадто дефіцитну кількість показників, що обмежує її застосування.

У 1977 році британські вчені Р. Таффлер і Г. Тишоу апробували підхід Альтмана до британських компаній і побудували свою чотирьохфакторну модель з різним набором факторів. Ця модель представлена у формулі (1.18.) [17].

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4 \quad (1.18)$$

де, X_1 - відношення прибутку до сплати податку до суми поточних зобов'язань;

X_2 – відношення суми поточних активів до суми зобов'язань;

X_3 – відношення суми поточних зобов'язань до загальної суми активів;

X_4 – відношення виручки до загальної суми активів [17].

Імовірність банкрутства за моделлю Таффлера-Тишоу виникає при $Z < 0,2$. Якщо $Z > 0,3$, то ймовірність банкрутства дуже низька, а фінансовий стан підприємства стійкий. Проте, дана модель на практиці надто «ідеалізує» фінансовий стан підприємства і загалом відбиває недійсні результати [17].

Модель Л.В. Спрінгейт також є нестандартною для української практики моделлю. Її вид представлений у формулі (1.3.) [19].

$$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4, \quad (1.19)$$

де, X_1 - відношення оборотного капіталу до валюти балансу;

X_2 - відношення операційного прибутку до валюти балансу;

X3 - відношення операційного прибутку до короткострокових зобов'язань;

X4 – ставлення виручки (нето) від до валюті балансу.

При досягненні значення Z менше 0,862 компанія вважається потенційним банкрутом [19].

Ця модель показує практично досить точний рівень прогнозу, але, як й усі зарубіжні моделі, не спрямовано економіку нашої країни, як і доводить слабке застосування всіх представлених методик біля нашої країни.

В Україні її найчастіше застосовуються саме вітчизняні методики прогнозування рівня економічної безпеки підприємства. Найраніші з них почали створюватися лише у 90-х роках ХХ ст. Так було в 1996 р. було створено одну з перших методик оцінки рівня економічної безпеки – модель Р.С. Сайфулліна та Г.Г. Кадикова. Вони запропонували використати для оцінки фінансового стану підприємств рейтингове число. Ця модель представлена у формулі (1.20.) [20].

$$R = 2 \times K_{звк} + 0,1 \times K_{тл} + 0,08 \times K_o + 0,45 \times K_m + K_p \quad (1.20)$$

де, $K_{звк}$ - коефіцієнт забезпеченості власними коштами; $K_{тл}$ - коефіцієнт поточної ліквідності;

K_o - коефіцієнт оборотності активів;

K_m - комерційна маржа (рентабельність реалізації продукції);

K_p - коефіцієнт рентабельності власного капіталу [20].

Значення рейтингового числа $R < 1$ характеризує фінансовий стан організації як незадовільне, а ризик банкрутства високий. Значення, що перевищує 1, свідчить, навпаки, про фінансово стабільний стан та відсутність загроз економічній безпеці [20].

Ця модель є досить точною, проте аналітики відзначають, що вагові коефіцієнти дуже чуйно реагують на зміни розрахункових коефіцієнтів, через що результати в динаміці можуть різко змінюватись.

Дану модель не рекомендується використовувати в період кризи в економіці, оскільки її результати можуть відображати недостовірну інформацію про фінансовий стан підприємства.

1997 року вченими А.Д. Беліковим та Г.В. Давидової була створена чотирьохфакторна модель оцінки рівня економічної безпеки, подана у формулі (1.21.) [47].

$$R = 8,38 X1 + X2 + 0,054 X3 + 0,63 X4 \quad (1.21)$$

де, X1 - відношення чистого оборотного капіталу до активів;

X2 - відношення чистого прибутку до власного капіталу;

X3 - ставлення чистого доходу до валюти балансу;

X4 – ставлення чистий прибуток до сумарним затратам [19].

Методика оцінки рівня економічної безпеки об'єкта:

– якщо R менше 0 – ймовірність банкрутства: максимальна (90%-100%);

– якщо R 0 – 0,18 – ймовірність банкрутства: висока (60%-80%);

– якщо R 0,18 – 0,32 – ймовірність банкрутства: середня (35%-50%);

– якщо R 0,32 – 0,42 – ймовірність банкрутства: низька (15%-20%);

– якщо R більше 0,42 – ймовірність банкрутства: мінімальна (до 10%)

[19].

Перевага моделі в тому, що вона враховує специфіку ведення бізнесу в нашій країні та показує достовірні результати навіть за сильних коливань економіки. Недолік чотирьохфакторної моделі ПГА полягає в тому, що вона показує ступінь банкрутства тоді, коли це вже очевидно для організації без додаткових методів оцінки. 1998 року методика О.П. Зайцевої була опублікована у статті «Антикризовий менеджмент у фірмі». Ця модель представлена у формулі (1.22.) [21].

$$K = 0,25X1 + 0,1X2 + 0,2X3 + 0,25X4 + 0,1X5 + 0,1X6 \quad (1.22)$$

де, X1 - відношення чистого збитку до власного капіталу;

X2 – ставлення кредиторської заборгованості до дебіторської заборгованості;

X3 – відношення короткострокових зобов'язань до найбільш ліквідних активів;

X4 – відношення чистого збитку до обсягу реалізації;

X5 – ставлення позикового капіталу до власного;

X6 – ставлення активів до виручки [21].

Для визначення ризику банкрутства за цією моделлю спочатку необхідно розрахувати нормативний показник за формулою (1.23).

$$K_n = 0,25 * 0 + 0,1 * 1 + 0,2 * 7 + 0,25 * 0 + 0,1 * 0,7 + 0,1 * X_{6\text{прош.г}} \quad (1.23)$$

де, $X_{6\text{прош.г}}$ – розрахункове значення X6 за даними минулого року.

Далі необхідно порівняти отримані дані із даними нормативного коефіцієнта. Якщо фактичний коефіцієнт більший за нормативний $K_{\text{факт}} > K_n$, то вкрай висока ймовірність настання банкрутства підприємства, а якщо менше - то ймовірність банкрутства незначна.

Ця модель показує достовірні результати, проте багато економістів відзначають, що вагові коефіцієнти є обґрунтованими, оскільки вони були визначені без урахування поправки на відносну величину значень приватних коефіцієнтів.

У 2002 році Ковальов В.В. та Волкова О.М. запропонували свою модель оцінки фінансового становища підприємства. Її вид представлений у формулі (1.24.) [19].

$$N = 25 * N1 + 25 * N2 + 20 * N3 + 20 * N4 + 10 * N5 \quad (1.24)$$

де, N1 – коефіцієнт оборотності запасів;

N2 – коефіцієнт поточної ліквідності;

N3 - ставлення власного капіталу до позикового;

N4 – коефіцієнт рентабельності активів;

N5 - відношення прибутку до оподаткування до виручки від реалізації

[47].

Оцінка за цією методикою проводиться так: якщо $N = 100$, то фінансова ситуація в організації може вважатися гарною, якщо $N < 100$, то фінансова ситуація викликає занепокоєння. В цілому, чим сильніше відхилення значення N від 100 в меншу сторону, тим складніша ситуація і тим більш ймовірно найближчим часом настання фінансових труднощів для організації [19].

Недоліком моделі є різкий «перехід» від однієї оцінки фінансової спроможності до іншої, оскільки встановлені граничні значення коефіцієнтів завищені. Навіть якщо організація отримує 99 балів із ста, її фінансове становище буде визнано нестійким.

Ще однією сучасною моделлю оцінки фінансового стану підприємства, створеної 2002 року, є модель В.А. Пареної та І.В. Довгальова. Її вид представлений за формулою (1.9.) [22].

$$Z = 0,131 * X1 + 0,257 * X2 + 0,570 * X3 + 0,002 * X4 + 0,038 * X5 \quad (1.25)$$

де, $X1$ – частка оборотних активів у структурі балансу;

$X2$ – рентабельність позикового капіталу;

$X3$ – коефіцієнт поточної ліквідності;

$X4$ – коефіцієнт фінансової залежності;

$X5$ – оборотність активів.

Ця модель виділяється з усіх наведених вище тим, що має розширену градацію рівнів економічної безпеки підприємства, що підвищує її значущість у практичному застосуванні.

Градація рівня економічної безпеки розподілена так:

– якщо $Z < 0$ – висока ймовірність банкрутства,

– якщо $0 < Z < 0,29$ – ймовірність банкрутства вище середнього,

– якщо $0,29 < Z < 2,07$ – середня ймовірність банкрутства,

– якщо $2,07 < Z < 2,54$ – ймовірність банкрутства нижче середнього,

– якщо $Z > 2,54$ – низька ймовірність банкрутства [22].

Тим не менш, на практиці ця перевага модель не показує. Експерти зазначили, що ймовірність банкрутства у 78% боржників була визначена як

середня, тільки у 22% вона визнана вищою за середню або високу. Таким чином, модель відбиває недостовірні результати [22].

Теоретичний аспект показав, що незважаючи на велику кількість методик оцінки рівня економічної безпеки, більшість з них оцінюють стан підприємства лише за двома рівнями (високий/низький рівень економічної безпеки), що знижує якість такої оцінки. Також кожна з представлених моделей має свої переваги та недоліки, що позначається на достовірності результатів. Таким чином, необхідність створення якісніших моделей оцінки рівня економічної безпеки постійно зростає.

Підсумовуючи розділ, зазначимо, що аналіз економічної безпеки підприємства тісно перетинається з його фінансовою самостійністю, положенням на ринку. Також економічна безпека залежить від багатьох факторів, як внутрішніх так і зовнішніх. Тому під час аналізу економічної безпеки, а також розробці заходів з її підвищення, необхідно враховувати безліч моментів.

Яким чином це зробити, проаналізуємо у наступних розділах на прикладі підприємства ФОП «Братчіков».

Підсумовуючи вищевикладене, відмітимо, що аналіз економічної безпеки підприємства тісно пов'язаний з його фінансовою самостійністю, положенням на ринку. Також економічна безпека залежить від множинних факторів, як внутрішніх так і зовнішніх. Тому під час аналізу економічної безпеки підприємства, а також розробці заходів з її підвищення, необхідно враховувати багато моментів. В даній кваліфікаційній роботі ми говоримо про забезпечення економічної безпеки підприємству.

Яким чином це зробити, проаналізуємо в наступних розділах на прикладі ФОП «Братчіков».

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ФОП «БРАТЧІКОВ»

2.1. Загальна організаційно-економічна характеристика ФОП «Братчіков»

Приватне підприємство «Ново-Холод» було створено на підставі приватної власності громадянина України відповідно до діючого законодавства України 24.05.2004 року.

У 2018 році відбулась реструктуризація, та відповідно до Закону України «Про підприємництво» (Закон введено в дію з 1 березня 1991 року Постановою Верховної Ради Української РСР від 26 лютого 1991 року N 785-XII) ФОП «Братчіков» розпочало свою діяльність 01.04.2018 року.

Повна назва фірми: Фізична особа-підприємець БРАТЧІКОВ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ.

Юридична адреса: 87516, Донецька область, місто Маріуполь, провулок Аносова, Будинок 1, квартира 1.

Дата та номер запису про взяття на облік, назва та ідентифікаційні коди органів статистики, Міндоходів, Пенсійого фонду України, в яких фізична особа-підприємець перебуває на обліку:

22.03.2017, ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТАТИСТИКИ, 21680000

23.03.2017, 05831798512, МАРІУПОЛЬСЬКА ОБ'ЄДНАНА ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА ІНСПЕКЦІЯ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДФС У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ (ЛІВОБЕРЕЖНЕ ВІДДІЛЕННЯ), 39883670 (дані про взяття на облік як платника податків)

22.03.2017, 05-04-11-0563, МАРІУПОЛЬСЬКА ОБ'ЄДНАНА ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА ІНСПЕКЦІЯ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДФС

У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ (ЛІВОБЕРЕЖНЕ ВІДДІЛЕННЯ), 39883670 (дані про взяття на облік як платника єдиного внеску).

Не підлягає постановці на облік в ПЕНСІЙНОМУ ФОНДІ УКРАЇНИ у зв'язку з прийняттям Закону України від 04.07.2013 № 406-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи».

Компанія має одного засновника та утворена на необмежений термін. Метою діяльності компанії, згідно Статуту, є задоволення потреб населення в послугах. Основна комерційна мета – отримання прибутку в результаті встановлення та обслуговування холодильного обладнання. Компанія має приватну форму власності.

Статут організації вміщує всі необхідні розділи. Визначені всі види діяльності організації. Компанія займається 6 видами діяльності, які наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Види діяльності ФОП «Братчіков»

Код згідно з КВЕД	Назва згідно з КВЕД
_33.12	Ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення
_46.14	Діяльність посередників у торгівлі машинами, промисловим устаткуванням
_45.20	Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів
_68.20	Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна
_47.19	Інші види роздрібною торгівлі в

	неспеціалізованих магазинах
_43.22	Монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування

Дані про основний вид економічної діяльності:

33.12 Ремонт та технічне обслуговування машин та устаткування машин і устаткування промислового призначення.

У статуті визначені загальні положення, мета та основні напрямки діяльності, зовнішньоекономічна діяльність, права та обов'язки підприємства, порядок формування майна, статутний та інший фонди, управління підприємством, ревізійна робота в підприємстві, порядок розподілу прибутку та збитків підприємства, контроль діяльності підприємства, господарсько-економічна і соціальна діяльність підприємства, трудовий колектив підприємства, комерційна таємниця підприємства, порядок внесення змін до статуту, припинення діяльності підприємства.

ФОП «Братчіков» має у власності відокремлене майно, що враховується на його самостійному балансі, може від свого імені набувати та здійснювати майнові та особисті немайнові права, нести обов'язки, бути позивачем та відповідачем у судових органах.

Суспільство діє на принципах самоокупності, самофінансування та самоврядування, має банківські рахунки в рублях та в іноземній валюті, у вітчизняних та іноземних банківських установах.

Основною метою підприємства є здійснення спільної діяльності з надання послуг та отримання прибутку від своєї виробничо-господарської та фінансової діяльності; розширення конкуренції та її подолання.

Ринок збуту організації охоплює місто Маріуполь, Мангушський район, Волноваський район (Донецька область), м. Бердянськ (Запорізька область). Організація має широке охоплення ринку.

На даний момент основною діяльністю підприємства встановлення та обслуговування холодильного устаткування.

Холодильне устаткування це сукупність взаємопов'язаних технічних засобів, холодильних машин, вузлів, агрегатів, елементів, трубопроводів, що необхідні для створення, розподілу і використання холоду.

Холодильне устаткування поділяється на промислове, торгове, побутове (рис. 2.1.).

Промислове холодильне устаткування — устаткування, що має в своєму складі холодильні системи і (або) устави холодопродуктивністю понад 15 кВт.

Торгове холодильне устаткування призначене для короткочасного зберігання охолоджених або заморожених продуктів, напівфабрикатів і готових страв та демонстрації їх під час продажу. До торгового холодильного устаткування відносяться: збірні холодильні камери, холодильні шафи, охолоджувальні вітрини, прилавки, прилавки-вітрини, ларі, регали, бонети, гірки.

Побутове холодильне устаткування — це побутові холодильники, морозильники тощо [8].

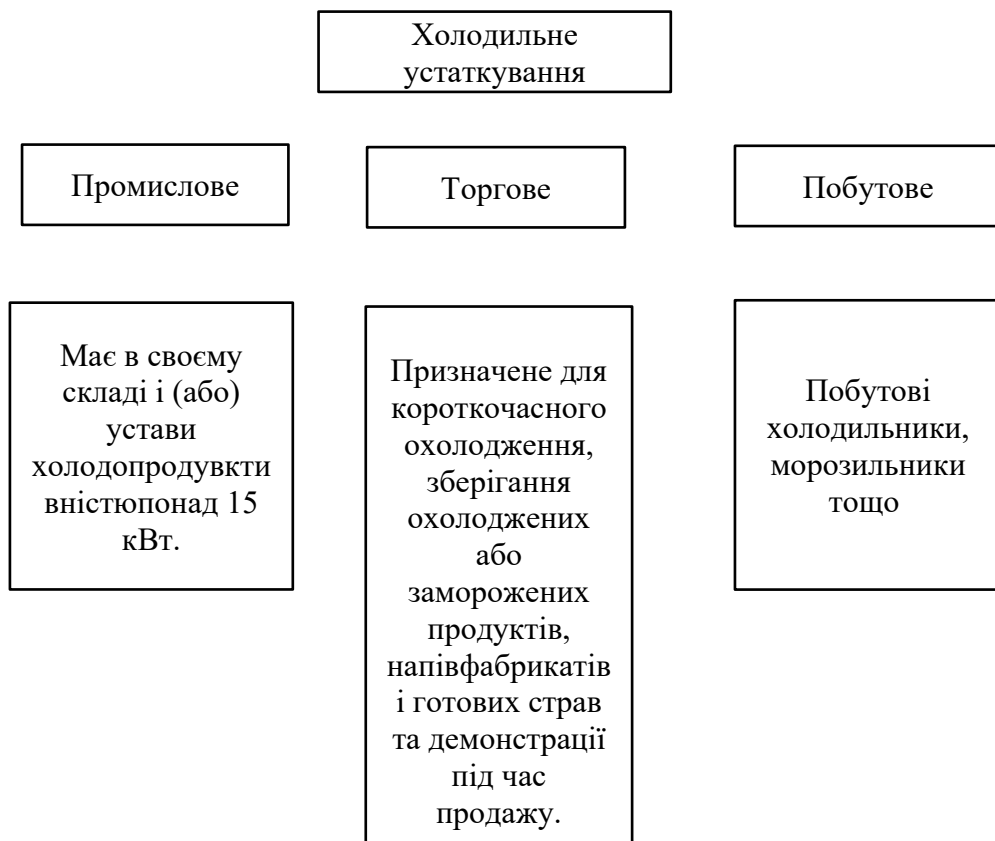

Рис. 2.1. Види холодильного устаткування.

Проаналізуємо основні фінансові показники фінансово- господарської діяльності ФОП «Братчіков».

Для аналізу фінансових результатів підприємства нами використовувались дані фінансової звітності ФОП «Братчіков» за 2018-2020 рр., результати розрахунків динаміки яких наведені в табл.2.2.

Таблиця 2.2.

Основні фінансові показники діяльності ФОП «Братчіков» за 2018-2020 рр.

Показник	Значення показника, тис.грн			Абсолютний приріст (ланцюгові)		Темпи зростання (в %)		Темпи приросту (в %)	
	На 31 грудня 2018	На 31 грудн я 2019	На 31 грудня 2020	2019- 2018	2020- 2019	2019- 2018	2020- 2019	2019- 2018	2020- 2019
Дохід (виручка) від реалізації	24895	42876	51492	17980, 6	8616,3	172	120	72	20
ПДВ	1885,4	3603,6	5076,5	1718,2	1472,9	191	141	91	41
Чистий дохід (виручка) від реаліз.	23010	39272	46416	16262, 4	7143,4	171	118	71	18
Собівартість реалізованих товарів	15915	27727	38227	11811, 8	10501	174	138	74	38
Валовий прибуток	7095	8676,8	8188,4	1581,8	-488,4	122	94	22	-6
Адміністративн	1736,9	3220,8	3316,5	1483,9	95,7	185	103	85	3

і витрати									
Витрати на збут	1208,9	1208,9	2146,1	0	937,2	100	178	0	78
Фінансовий результат від операційної діяльності	2387	4251,5	2455,2	1864,5	-1796,3	178	58	78	-42

Продовження табл. 2.2.

Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	643,5	1475,1	2318,8	831,6	843,7	229	157	129	57
Податок на прибуток	185,9	470,8	410,3	284,9	-60,5	253	87	153	-13
Фінансовий результат від звичайної діяльності	457,6	1004,3	1908,5	546,7	904,2	219	190	119	90
Чистий прибуток	457,6	1004,3	1908,5	546,7	904,2	219	190	119	90

Із табл. 2.2. видно, що підприємство має позитивну тенденцію до розвитку по багатьом показникам. Так з кожним роком збільшується дохід (виручка) від реалізації (так в 2019 році він зріс порівняно з 2018 роком на 17980,6 тис. грн., у 2019 році порівняно з 2018 р – на 8616,3 тис грн.), чистий дохід (так ланцюговий темп приросту в 2019 році склав 74 %, а в 2020 – 38 %), чистий прибуток (в 2019 році він зріс на 546,7 тис. грн. порівняно з 2018 р., а у 2020 році порівняно з 2019 роком - на 904,2 тис грн.).

З аналізу динаміки фінансового результату від операційної діяльності видно, що у 2019 році цей показник порівняно з 2018 зріс на 1864,5 тис грн., а в 2020 році порівняно з 2019 роком вже зменшився на 1796,3 тис. грн.

Далі розглянемо окремо чисті активи організації на останній день періоду (табл. 3.3.), який аналізується, які набагато перевищують уставний

капітал. Дане співвідношення позитивно характеризує фінансовий стан ФОП «Братчіков», повністю задовольняючи вимогам нормативних актів до величини чистих активів організації. Більш того необхідно відмітити зріст чистих активів 3,54% за останні 3 роки. Прийняв до уваги одночасно збільшення чистих активів над уставним капіталом та їх збільшення за період, можна казати про гарний фінансовий стан організації за даною ознакою.

Таблиця 2.3.

Оцінка вартості чистих активів організації

Показник	Значення показника					Зміни	
	у грн		у % до валюти балансу			грн (гр.3- гр.2)	% (гр.3- гр.2:2)
	На початок періоду, що аналізується 31.12.2018	На кінець періоду, що аналізується 31.12.2020	на 31.12. 2018	на 31.12. 2019	на 31.12. 2020		
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Чисті активи	54519423	56451207	76,5	76,7	78,8	+1931784	+3,5
2. Уставний капітал	2429	2429	<0,1	<0,1	<0,1	-	-
3. Перевищення чистих активів над уставним капіталом	54516994	56448778	76,5	76,7	8,8	+1931784	+3,5

Умовою розвитку підприємства є його фінансова стабільність. Відомо, якщо підприємство фінансово стійке, то воно в стані «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юктури, і не опинитися на краю банкрутства. Більш того, чим вище його стабільність, тим більше переваг перед іншими підприємствами того ж сектора економіки в одержанні кредитів і залученні інвестицій. В табл. 2.4. розраховані коефіцієнти, які характеризують фінансову стійкість підприємства ФОП «Братчіков».

Таблиця 2.4.

Коефіцієнти, що характеризують фінансову стійкість підприємства
ФОП «Братчіков»

Показники	Значення показника			Зміни показника (гр.4-гр.2)	Опис показника та його нормативне значення
	на 31.12.2018	на 31.12.2019	на 31.12.2020		
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт автономії	0,78	0,79	0,8	0,2	Співвідношення власного капіталу до загальної суми капіталу. Нормативне значення (оптимальне 0.65 – 0,8)
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,3	0,27	0,24	-0,06	Відношення власних оборотних засобів до джерел власних засобів. Нормальне значення: не менше 0,05
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,4	0,48	0,52	+0,12	Співвідношення власних оборотних засобів до оборотних активів. Нормальне значення: не менше 0,1
Коефіцієнт покриття інвестицій	0,85	0,84	0,86	0,1	Співвідношення власного капіталу і довгострокових зобов'язань до загальної суми капіталу. Нормальне значення: 0,85 та більше
Коефіцієнт забезпеченості і запасів	50,15	43,62	38,58	-11,57	Відношення власних оборотних засобів до величини матеріально виробничих запасів.

					Нормальне значення 0,5 та більше
Коефіцієнт короткотермі- нової заборгованос- ті	0,71	0,86	0,69	-0,02	Відношення короткотермінової заборгованості до загальної суми заборгованості

Коефіцієнт автономії організації на останній день періоду, що аналізується, склав 0,8. Даний коефіцієнт характеризує ступінь залежності організації від займаного капіталу. Отримане значення свідчить про оптимальність величини власного капіталу ФОП «Братчіков» (80% в оборотному капіталі організації). За 3 роки спостерігалось невелике збільшення коефіцієнту автономії.

Впродовж періоду, що аналізується, сталось невелике збільшення коефіцієнту покриття інвестицій з 0,85 до 0,86. Значення коефіцієнту на 31 грудня 2020 року відповідає нормі (доля власного капіталу і довготермінових зобов'язань в сумі капіталу ФОП «Братчіков» склав 86%). Коефіцієнт покриття інвестицій, в періоді, що аналізується виріс.

На 31 грудня 2020 року коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів склав 38,58. Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів за 3 роки знизився на 11,57. Коефіцієнт зберігав нормативне значення впродовж всього періоду. На 31 грудня 2020 року значення коефіцієнту забезпеченості матеріальних запасів можна характеризувати як дуже добре.

За коефіцієнтом короткотермінової заборгованості можна побачити, що на 31 грудня 2020 року доля довготермінової заборгованості практично дорівнює одній третині, а короткотермінова заборгованість, відповідно дві третини. При цьому за весь період, що аналізується, доля довготермінової заборгованості зросла на 2%.

На рис. 2.1. наочно представлена динаміка основних показників фінансової стійкості ФОП «Братчіков»

В табл. 2.5 наведено аналіз фінансової стійкості за величиною надлишку (недостачі) власних оборотних засобів. Надлишок (нестача) ВОЗ

розраховується як різниця між власними оборотними засобами та величиною запасів і витрат.

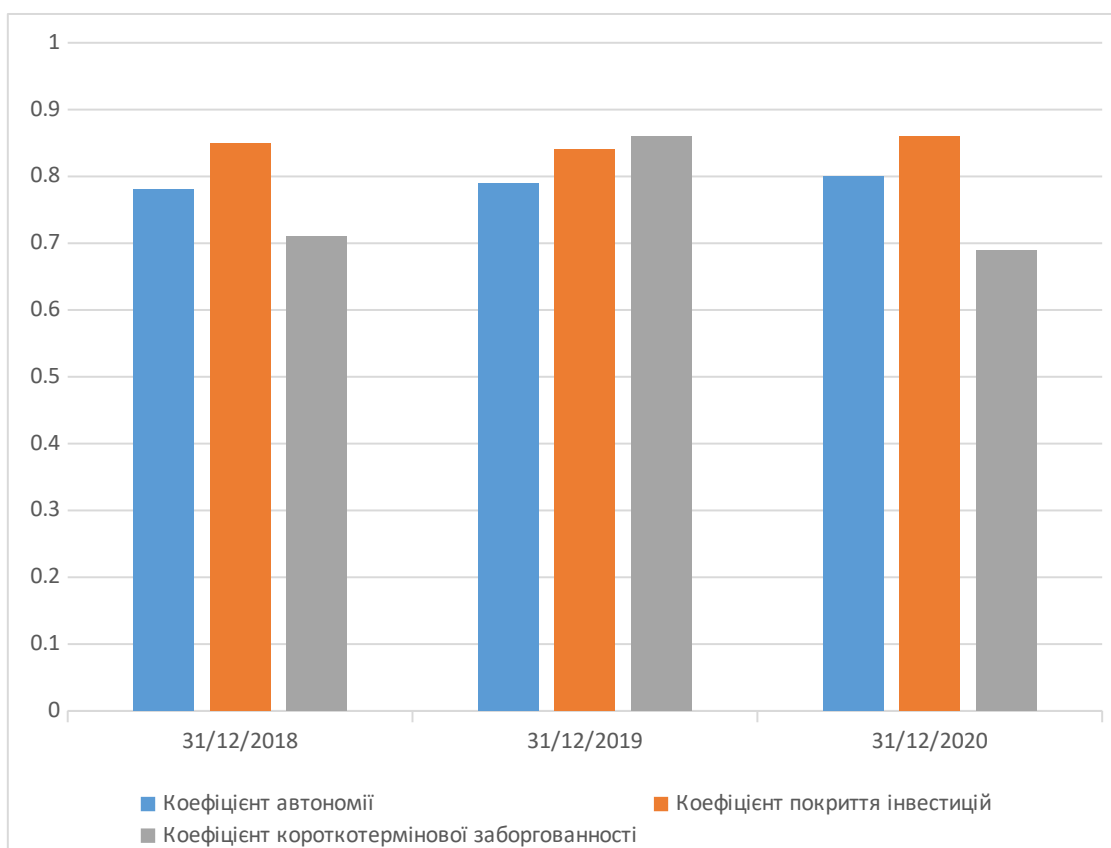

Рис. 2.1. Динаміка основних показників фінансової стійкості
ФОП «Братчіков»

В табл. 2.5 наведено аналіз фінансової стійкості за величиною надлишку (недостачі) власних оборотних засобів. Надлишок (нестача) ВОЗ розраховується як різниця між власними оборотними засобами та величиною запасів і витрат.

Таблиця 2.5.

Аналіз фінансової стійкості за величиною надлишку (недостачі)
власних оборотних засобів

Показник власних оборотних засобів (ВОЗ)	Значення показника		Надлишок (нестача)		
	На початок періоду, що аналізується (31.12.2018)	На кінець періоду, що аналізується (31.12.2020)	На 31.12.2018	На 31.12.2019	На 31.12.2020
1	2	3	4	5	6
ВОЗ ₁ (розраховано без урахування довготермінових та короткотермінових пасивів)	18 279 497	17 267 607	+16 502 491	+17 760 006	+16 820 047
ВОЗ ₂ (розраховано з урахуванням довготермінових пасивів; фактично дорівнює чистому оборотному капіталу, Net Working Capital)	22 758 689	22 678 790	+21 113 559	+22 521 103	+21 231 230
ВОЗ ₃ (розраховано з урахуванням як довготермінових пасивів так і короткотермінової заборгованості за кредитами та займами)	23 296 877	22 242 836	+21 600 492	+23 049 985	+21 795 276

За всіма трьома варіантами розрахунку за станом на 31.12.2020 спостерігається покриття власними оборотними засобами, якими володіє ФОБ «Братчіков» запасів і витрат, тому фінансовий стан організації за даною ознакою можна характеризувати як абсолютно стійке.

На рис. 2.2. наведено власні оборотні засоби ФОП «Братчіков», де 1 – показники на 31.12.2018, 2 – показники на 31.12.2019, 3 – показники на 31.12.2020.

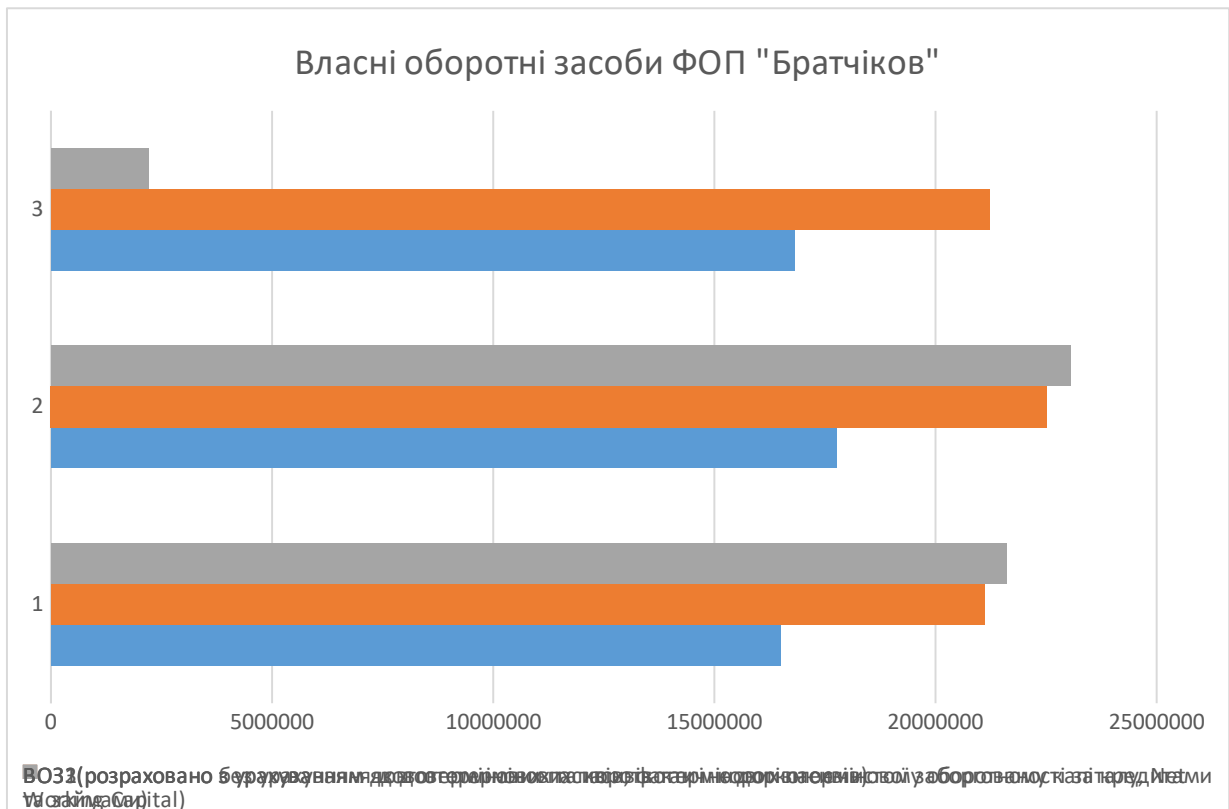

Рис. 2.2. Власні оборотні засоби ФОП «Братчіков»

В табл. 2.6. розраховано показники оборотності ряду активів, які характеризують швидкість повернення авансованих на здійснення підприємницької діяльності грошових засобів, а також показник оборотності кредиторської заборгованості при розрахунках з постачальниками та підрядниками.

Приведено розрахунок показника в днях. Значення коефіцієнту дорівнює співвідношенню 365 к значенню показника в днях.

Таблиця 2.6.

Показники оборотності

Показники Оборотності	Значення в днях			Коеф. 2018 р.	Коеф. 2020 р.	Зміни, дн. (гр.4-гр.2)
	2018 р.	2019 р.	2020 р.			
1	2	3	4	5	6	7
Оборотність оборотних засобів (відношення середньої величини оборотних активів до середньоденної виручки)	165	184	170	2,2	2	5
Оборотність запасів (відношення середньої вартості запасів до середньоденної виручки)	65	67	62	5,6	5,9	-3
Оборотність кредиторської заборгованості (відношення середньої величини кредиторської заборгованості до середньоденної виручки)	56	48	44	6,5	8,3	-12
Оборотність активів (відношення середньої вартості активів до середньоденної виручки)	361	410	390	1	0,9	-29

Показник оборотності активів в середньому за весь період, що розглядається, показує, що ФОП «Братчіков» отримує виручку, яка дорівнює

сумі всіх активів, що мають за 383 календарних дні. При цьому в середньому необхідно 5 днів, щоб отримати виручку, яка дорівнює середньорічному залишку матеріально-виробничих запасів.

2.2. Аналіз діяльності щодо забезпечення економічної безпеки підприємства

Фінансовий стан - найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства. Воно визначає конкурентоспроможність, потенціал у діловому співробітництві, оцінює, якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства та його партнерів у фінансовому та виробничому відношенні [9]. Стійкий фінансовий стан формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності. Від хорошого чи поганого фінансового стану підприємства залежить ступінь його економічної привабливості для акціонерів, постачальників, покупців, банків та ін., що мають можливість вибору між даним підприємством та іншими підприємствами, здатними задовольнити той же їх економічний інтерес [10].

На фінансове становище надають вплив результати виробничої та комерційної діяльності, а одним з найважливіших показників є підтримка рентабельності та мінімізація ризиків, що виникають під час господарської діяльності підприємства.

Існують різні механізми аналізу фінансового стану підприємства. Одним з поширених способів є горизонтальний та вертикальний аналіз. При здійсненні горизонтального аналізу проводиться порівняння позицій цього звітного періоду з попереднім. При проведенні вертикального аналізу відбувається визначення структури показників та оцінка впливу факторів на сукупний результат. Але важливо аналізувати не тільки динаміку та структуру, а й співвідношення ефекту (прибутку) з наявними або використаними ресурсами, тобто проводити оцінку показників

рентабельності. Аналіз основних показників господарювання проведемо на прикладі компанії ФОП «Братчіков»), головними напрямками діяльності якої є:

- ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення;
- діяльність посередників у торгівлі машинами, промисловим устаткуванням;
- технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів;
- надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна;
- інші види роздрібної торгівлі в неспеціалізованих магазинах;
- монтаж систем кондиціонування.

ФОП «Братчіков» здійснює свою діяльність (встановлюють холодильне обладнання та обслуговують його) на території Донецької та Запорізької областей.

У перспективах розвитку ФОП «Братчіков»:

- зміцнення позицій компанії як фірми широкого спектру послуг на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- розширення асортименту послуг, що надаються;
- створення дочірніх фірм.

Динаміка основних техніко-економічних показників діяльності ФОП «Братчіков» за 2018-2020 рр. представлена в табл. 2.2.

Попит на холодильне обладнання зумовлений як значним зростанням ринку громадського харчування в Україні за останні п'ять років; відкриття нових підприємств, які займаються продовольчими товарами; так і необхідністю проведення капітальних і поточних ремонтів холодильного обладнання фірм, лікарень, потребують невідкладного капітального ремонту. На сьогодні практично 50% зазначеного обладнання потребує ремонту.

За даними експертів ринку холодильного обладнання України, у зв'язку з кризовими явищами в економіці, попит на холодильне обладнання у 2020 році знизився у середньому на 25%. У результаті чого посилилась

конкуренція між фірмами, які надають послуги по монтажу та обслуговуванню холодильного обладнання. В умовах скорочення обсягів імпорту та підвищення цін імпортової продукції збільшився попит на вітчизняні покрівельні матеріали. На думку фахівців ринку, у поточному році можливе подальше переміщення попиту на холодильне обладнання у бік приватного бізнесу за рахунок необхідності проведення поточних ремонтів, модернізації існуючих об'єктів, а також уповільнення темпів зниження обсягів розвитку підприємств.

Виходячи з ринкової ситуації, а також в умовах низьких темпів відновлення купівельної спроможності, буде спостерігатися подальше посилення конкуренції та головним фактором при виборі холодильного обладнання залишиться ціна продукції.

Пропозиції по корегуванню продуктивної стратегії підприємства представлені у додатку А.

Порівняльний аналіз сильних та слабких сторін компанії представлено в табл. 2.7.

Таким чином, підприємство ФОП «Братчіков» займає гарні позиції на ринку реалізації холодильного обладнання. Цінова політика підприємства виправдана за критеріями країнами експортерами, ліцензією, строками гарантії. Якщо проводити аналіз ринку в цій сфері по місту, то є підприємства можна поділити на підприємства з цінами низькими, але якість низькою, і гарантії не має на матеріал, та навпаки підприємства з репутацією гарною, гарантією доброю, відомими постачальниками, але ціна відповідна.

Конкуренція - боротьба за більш вигідні умови виробництва і збуту товарів. Відповідно до концепції маркетингу, компанії досягають конкурентної переваги шляхом розробки пропозицій, які задовольняють потреби цільових споживачів у більшій мірі, ніж пропозиції конкурентів.

Таким чином, оцінка зовнішнього маркетингового середовища дозволяє зробити наступні висновки. ФОП «Братчіков» здійснює закупівлі у перевірених постачальників і виробників, з якими укладені довгострокові

контракти, у тому числі зовнішньоекономічні, що дає можливість постачати на ринок лише якісні товари. Компанія ФОП «Братчіков» вивчає конкуренцію на ринку підприємств холодильного обладнання, що дає досягнення конкурентної переваги шляхом розробки пропозицій, які задовольняють потреби цільових споживачів у більшій мірі, ніж пропозиції конкурентів.

Таблиця 2.7.

Порівняльний аналіз сильних та слабких сторін компанії

№	Фактор конкурентоспроможності	Бали (1÷20)	Рейтинг товарів-конкурентів у порівнянні з «Новий стиль»									
			-3	-2	-1	0	+1	+2	+3			
1	Якість товару та його технологічні особливості	20										
2	До- та після-продажне обслуговування	18										
3	Сервіс, індивідуальний підхід, розробка проектів	12										
4	Модернізація виробництва, інноваційні технології	15										
5	Налагодженість каналів дистрибуції	18										
6	Сертифікації, патентний захист	10										
7	Ціна продукції, відповідність ціни якості	20										
8	Дизайн продукції, розширення асортименту	17										
9	Участь в професійних галузевих спілках	10										
10	Диференціація торгової марки, вплив «power brand»	16										
11	Інвестиції спрямовані на модернізацію виробництва	12										
12	Упаковка продукції та зручність транспортування	15										
13	Раціональність використання ресурсів	13										
14	Роль виробничих потужностей	12										
15	Ефективність управління, кадрова політика	11										
16	Лояльність споживача до торгової марки	16										

Отримані значення показників рентабельності діяльності підприємства мають тенденцію до зниження, що свідчить про зниження

впливу кожної гривні коштів, що інвестуються, отже, зниження ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства за аналізований період.

Критерії стійкості включають платоспроможність та фінансову стабільність. Виходячи з проведеного аналізу видно, що є високий рівень платоспроможності, оскільки розраховані коефіцієнти задовольняють нормативним обмеженням. Підсумовуючи, ще вкотре зазначимо, що ФОП «Братчіков» має високий рівень фінансового стану, компанія зберігає стійкість та має хороші перспективи розвитку.

Як і будь-яке підприємство сьогодні, ФОП «Братчіков» у процесі своєї діяльності стикається з певними ризиками.

До основних можна віднести:

- стратегічні;
- фінансові;
- ринкові;
- валютні;
- ризик зміни процентної ставки;
- ризик ліквідності.

Фінансовий ризик включає:

- ринковий ризик (валютний ризик, процентний ризик та інший ціновий ризик);
- кредитний ризик;
- ризик ліквідності.

В основі управління фінансовими ризиками – позначення лімітів ризику та подальший контроль дотримання позначених лімітів.

Будь-яка сучасна компанія сьогодні схильна до впливу ринкових ризиків. Вплив ринкового ризику заснований на зміні одного фактору при тому, що всі інші змінні характеристики залишаються незмінними.

Щодо ризиків зміни процентної ставки станом на 31.12.2021 р. та 31.12.2020 р. у компанії відсутня за обов'язок за кредитами та позиками, у зв'язку з чим, ФРП «Братчіков» не схильний до впливу процентного ризику в

силу коливання ринкових процентних ставок. Компанія піддається кредитному ризику, а саме ризику того, що її контрагенти не зможуть виконати свої обов'язки перед ними. Схильність до кредитного ризику виникає в результаті продажу послуг на умовах відстрочення платежу та здійснення інших угод з контрагентами, в результаті яких виникає заборгованість, а також внаслідок придбання фінансових вкладень та розміщення коштів на банківських рахунках. Загалом кредитному ризику схильні коштів дебіторська заборгованість ФОП.

Ризик ліквідності – це ризик того, що компанія зіткнеться з труднощами при виконанні фінансових зобов'язань. Керівництво ФОП «Братчіков» щомісяця аналізує прогнози бюджету руху грошових коштів. Найбільш ліквідними активами є кошти та короткострокові банківські депозити.

Таким чином, нейтралізація ризиків підприємств промислового кластера має першорядне значення, оскільки це безпосередньо впливає на ефективність та економічні результати їх діяльності.

2.3. Дослідження нормативно-правового забезпечення економічної безпеки ФОП «Братчіков»

Сучасні умови розвитку ринкової економіки призводять до появи нових непередбачуваних загроз, що у процесі функціонування суб'єктів господарювання. Безпека підприємницької діяльності на сьогоднішній день є вагомим компонентом національної безпеки та конкурентоспроможності країни загалом. Захищеність економічних інтересів підприємств забезпечує їх стійке функціонування та розвиток, сприяє зростанню економіки, формуванню здорового конкурентного середовища та умов для залучення інвестицій.

Більш того, існує двосторонній зв'язок між економічною безпекою держави та економічною безпекою суб'єктів господарювання, яка з

використанням каналів загальноприйнятого правового регулювання та контролю покликана забезпечувати оцінку реального стану захищеності та стабільності економічної системи країни, визначати ступінь відповідності нормативно-правових актів реаліям розвитку суб'єктів господарювання, якісної своєчасно коригувати правове поле при появі нових викликів та загроз у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Тому одним із головних завдань будь-якого сучасного підприємства є забезпечення його власної економічної безпеки, яка певною мірою залежить і від держави, оскільки саме держава через відповідні органи формує умови, зокрема і законодавчі рамки, у яких підприємство створюється, функціонує та розвивається. Держава у вигляді законодавчого та нормативно-правового регулювання виступає гарантом безпеки суб'єктів господарювання. Однак, слід зазначити, що не завжди умови, які створює держава з метою забезпечення безпеки підприємства є сприятливими та достатніми.

Це можна пояснити виявленням випадків протиріч і колізій, які у сучасній законодавчій і нормативно-правовій базі. Крім того, наприклад, технологія рейдерства заснована на недосконалості законодавства та недостатньому правовому забезпеченні економічної безпеки господарських структур. Використання правових методів дає зловмисникам можливість збанкрутувати та надалі ліквідувати підприємства, установи та організації різних видів економічної діяльності.

З урахуванням вищевикладеного, важливість нормативно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання важко переоцінити. Безперечно, належне законодавче регулювання ще не гарантує безпеки, але без його створення та постійного удосконалення ефективного функціонування системи економічної безпеки підприємств практично неможливо.

Таким чином, дослідження проблематики правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності є актуальним, теоретично та практично значущим.

Однак перманентне зростання кількості загроз та ризиків функціонування суб'єктів господарювання, зокрема у правовому полі, недоліки та прогалини у нормативно-правовій базі, що регулює створення та діяльність бізнес-структур, що актуалізують необхідність проведення комплексних наукових досліджень у галузі підтримки належного рівня правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Більшість вчених розглядають проблему законодавчого регулювання системи безпеки суб'єктів господарювання у площині створення внутрішньої корпоративної нормативної бази для регламентації таких питань, як охорона комерційної таємниці, дотримання режиму та роботи з документами тощо. Однак, система економічної безпеки підприємства буде існувати лише в умовах створення ефективного законодавства, що регулює всі аспекти господарської діяльності. У зв'язку з цим, для вирішення зазначених проблем необхідно проводити поглиблений аналіз взаємозв'язку між загальнодержавним законодавством та нормативними актами підприємства.

Таким чином, можна вважати, що основу правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності на макрорівні мають становити законодавчі акти:

- визначальні бази правового забезпечення економічної безпеки підприємств на рівні держави;
- регулюючі різні галузі та сфери економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності;
- що закріплюють стратегію розвитку економічної безпеки як на мікро-, так і на макрорівні;
- регламентуючі напрями сталого зростання та розвитку національної економіки, а також суспільства загалом з метою забезпечення економічної безпеки країни та її суб'єктів.

Зважаючи на вищевикладене, видається, що нормативно-правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання

слідую розглядати як системний процес, спрямований на формування організаційних та законодавчих основ побудови, функціонування та розвитку системи державного регулювання та контролю економічної безпеки підприємств.

У цьому процесі мають поєднуватися такі взаємопов'язані та взаємозалежні компоненти:

- по-перше, визначення концепції та політики нормативно-правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання;
- по-друге, створення оптимальної структури уповноважених органів державної та місцевої влади, в обов'язки яких входить забезпечення та контроль за діяльністю підприємств;
- по-третє, нормативно-методичне забезпечення механізмів діагностики основних критеріїв економічної безпеки суб'єктів господарювання з метою завчасної ідентифікації джерел виникнення та видів загроз; по-четверте, розробка конкретних шляхів протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам для реалізації державної політики у сфері економічної безпеки на різних ієрархічних рівнях; у п'ятих, коригування нормативно-правової бази у разі необхідності.

Ключовими цілями ефективної організації та взаємодії вищезазначених компонентів є наступні:

- законодавче забезпечення свободи конкуренції між підприємцями, у тому числі захист їх самих та споживачів від будь-яких проявів монополізму та недобросовісної конкуренції;
- забезпечення всіх суб'єктів господарювання рівними правами та створення рівних можливостей для доступу та використання матеріальних, технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів;
- гарантії недоторканності майна та забезпечення захисту прав власності підприємства;

- розробка та впровадження стимулюючої податкової та фінансово-кредитної політики;
- стимулювання інноваційної діяльності за рахунок цільових субсидій, податкових пільг, цільових кредитів тощо;
- створення сприятливого правового середовища для розвитку різних форм кооперативних зв'язків та самоорганізації суб'єктів господарювання;
- формування сучасного правового поля для функціонування служб безпеки суб'єктів господарювання, детективних фірм, аналітичних та консалтингових агентств.

Як зазначалося раніше, щоб у повною мірою забезпечити економічну безпеку підприємства, необхідно здійснювати юридичний супровід кожної сфери його діяльності як у зовнішній, так і у внутрішньому середовищі.

Таким чином, на наступному етапі дослідження розглянемо докладніше зміст комплексної правової системи економічної безпеки суб'єкта господарювання на мікрорівні, до складу якої повинні входити такі елементи.

1) Корпоративна безпека. Забезпечує прозорі взаємини між партнерами по бізнесу, перешкоджає захопленню підприємства ззовні, не дозволяє порушувати нормальний порядок роботи органів управління підприємства [13].

2) Безпека відносин із контрагентами. Запобігає виникненню ситуацій, коли неможливо повернути кошти за невиконання контрагентами своїх зобов'язань, забезпечує можливість швидкого застосування до контрагентів правових заходів державного примусу.

3) Безпека активів. Безпека матеріальних активів, нерухомості обладнання, товарів, а також безпека інтелектуальної власності, засобів ідентифікації тощо подібне.

4) Безпека у сфері трудових відносин. Передбачає вибудовування політики управління трудовими ресурсами, що уможливорює їх ефективне використання та зниження ризиків від перевірок контролюючих органів.

5) Юридична безпека власників бізнесу.

Система заходів, спрямована на уникнення ситуацій, за яких власники бізнесу можуть бути притягнуто до субсидіарної відповідальності за дії юридичної особи.

Вивчення досвіду як розвинених, і розвиваються країн дозволять дійти невтішного висновку, що основними недоліками нормативно-правового забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання є нечіткість, неповнота, нестабільність та суперечливість норм чинної нормативно-правової бази; неузгодженість між розробниками та безсистемність нормативно-правових актів, що регулюють економічну безпеку підприємства; недосконалість законодавства, значні прогалини у правовому полі.

Зазначені недоліки, у свою чергу, призводять до виникнення цілого спектра загроз правовому забезпеченню економічної безпеки суб'єктів господарювання у складі яких можна виділити:

- недостатню правову захищеність інтересів суб'єктів господарювання у договірній документації;
- переслідування власних політичних та інших цілей партіями (суспільними рухами), які перебувають при владі;
- часта зміна нормативно-правових актів з питань власності, господарського та трудового права, оподаткування; порушення юридичних прав підприємства та його працівників; порушення норм патентного права; низька кваліфікація працівників юридичних служб органів влади.

Таким чином, резюмуючи отримані результати можна зробити такі висновки. Нормативно-правове забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання є визначальним у формуванні її напрямків, форм та способів організації. Водночас недосконалість необхідних нормативно-правових норм чи їх повна відсутність, поряд із зростанням сучасних глобалізаційних викликів та деструктивних загроз, вимагає постійної

адаптації та реформування відповідного нормативно-правового забезпечення жорстокого контролю за дотриманням законодавчих норм.

Не підлягає сумніву той факт, що ефективна нормативно-правова база економічної безпеки суб'єктів господарювання покликана створювати сукупність чинних факторів, умов та передумов для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та її сталого стратегічного розвитку, які сприятимуть високому рівню економічної безпеки підприємництва, економічного зростання країни, підвищення соціального становища населення загалом.

Підсумовуючи, можна відмітити, що проблема забезпечення економічної безпеки підприємства є однією з найважливіших для функціонування будь-якої компанії.

Згідно проведеного аналізу фінансового стану підприємства можна зробити висновки про позитивну динаміку щодо стосовно діяльності ФОП «Братчіков». Підприємство має дуже високий стан економічної безпеки. Рейтингова оцінка та кредитоспроможність підприємства на даний час має високі оцінки. Організація має дуже низькі шанси банкрутства. Але, не взираючи на це, необхідна розробка вірної стратегії, визначення цілей та задач, які дозволять досягти розвитку, економічної стійкості та безпеки підприємства.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФОП «БРАТЧИКОВ»

3.1. Потенційні загрози економічної безпеки ФОП «Братчіков»

Зараз, у динамічний і непростий для економіки час кожне підприємство прагне встояти перед наявними загрозами. Найбільш актуальними загрозами фінансової безпеки ФОП «Братчіков» на сьогоднішній момент є:

- інфляція та зниження рівня життя населення;
- підвищення вартісних кредитних ресурсів;
- збільшення податкового навантаження та інше.

Забезпечення економічної безпеки підприємств необхідно розглядати як процес прогнозування та запобігання збиткам від негативних впливів на їх економічну безпеку за різними аспектами фінансово-господарської діяльності.

На сьогоднішній момент існують дві основні проблеми, що перешкоджають процесу організації діяльності щодо запобігання загрозам економічної безпеки:

- недосконалість моделей оцінки потенційних загроз економічній безпеці підприємства;

– слабка опрацьованість питання превентивних заходів захисту підприємства.

У сучасних умовах процес успішного функціонування та економічного розвитку українських підприємств багато в чому залежить від прогнозування потенційних загроз їхній економічній безпеці. Усі загрози потребують контролю та ліквідації з боку підприємства, оскільки вони здатні завдати збитків та спровокувати нові загрози.

Для якісної організації діяльності щодо запобігання загрозам економічної безпеки ФОП «Братчіков» необхідно:

- якісне прогнозування загроз;
- розробка превентивних заходів захисту підприємства.

В організації діяльності щодо запобігання виникнення загроз економічній безпеці основною задачею є прогнозування та оцінка можливих загроз підприємству.

ФОП «Братчіков» прагне забезпечити фінансову стійкість свого господарюючого суб'єкта, забезпечуючи тим самим його фінансову безпеку, оскільки фінансова безпека перебуває у тісному взаємозв'язку з фінансовою стійкістю.

За останній квартал 2020 року ріст прибутку склав 8% рік до року; за останні чотири квартали середньорічний ріст прибутку склав більше 5%.

За виручкою останні 12 місяців підприємство росте середньорічними темпами, які перевищують 5%, що для ФОП «Братчіков» є гарним результатом. Окрім цього, вдається нарощувати прибуток до амортизації та чистий прибуток. Це відбувається за рахунок розширення послуг що надаються – сервісне обслуговування кондиціонерів. Вказаний сегмент зріс в 1 кварталі 2021 року більш ніж на 20% і зараз обіймає 53% від виручки в цілому. За рахунок набору бази клієнтів зростає прибуток. На рахунок фірми спало приблизно 65% встановлення нового холодильного обладнання.

Тем не менш, у зв'язку з проведеним вище аналізом фінансової безпеки ФОП «Братчіков», можна виявити наступні загрози фінансової безпеки підприємства, зазначені на рис. 3.1.

Роздивимось детальніше ці загрози.

Рентабельність продаж дає уяву про те, якою є доля прибутку в виручці підприємства. Зниження рентабельності продаж свідчить про зниження ефективності продаж. Проведений аналіз вказує, що рентабельність діяльності має тенденцію зниження, що каже про зниження ефективності діяльності ФОП «Братчіков». Дана загроза може призвести до зниження економічної привабливості організації, що негативно позначиться на самому підприємстві. Наслідки загрози, яка з'явилась, можна знизити шляхом зменшення витрат, зниження собівартості послуг, оптимізації витрат, підвищення цін за послуги, підвищення якості послуг.

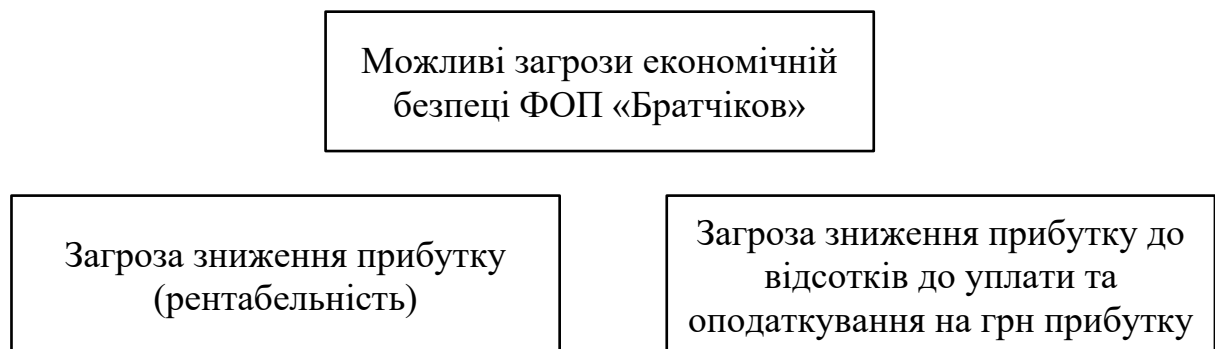

Рис. 3.1. Потенційні загрози ФОП «Братчіков»

Прибуток до процентів до сплати та оподаткування – це прибуток організації, яку можна буде використовувати для сплати відсотків по домовленим обставинам. Зниження цього показника свідчить про те, що у ФОП «Братчіков» стає менше грошових коштів, щоб сплачувати свої поточні боргові обов'язки. Ця загроза може призвести до ситуації, коли організація не зможе своєчасно покривати свої борги перед кредиторами, що знизить

привабливість компанії. Щоб знизити вплив цієї загрози, необхідно також підвищувати прибуток організації чи знижувати долю боргових коштів.

Варто відмітити, що зазначені вище загрози фінансової безпеки ФОП «Братчіков» є найбільш потенційними, за результатами проведеного аналізу. Враховуючи високі показники фінансової безпеки в цілому, здійснення зазначених в цьому пункті загроз мало імовірно. Тем не менш, варто звернути увагу на них.

3.2. Напрями діагностування та нейтралізації загроз економічної безпеки ФОП «Братчіков»

У процесі розгляду проблеми забезпечення безпеки промислового підприємства слід розглянути такі припущення.

По-перше, генеральною метою промислового підприємства є отримання максимального прибутку в процесі виробництва та реалізації продукції, надання послуг.

По-друге, підприємство прагне виробляти ті витрати, які дозволяють отримати дохід або зменшити можливі витрати в майбутньому. Наприклад, витрати на дослідження ринку, витрати на рекламу, витрати на закупівлю нового обладнання та ін. Зазвичай вважаються продуктивними, тобто здатними принести прибуток; а витрати на сплату штрафів, ліквідацію аварій і катастроф – непродуктивними, яких слід уникати.

Тоді, якщо додатково припустити, що витрати на забезпечення безпеки є продуктивними, тобто вони створюють додатковий дохід у теперішньому чи майбутньому, то адміністрація промислового підприємства прогнитує підвищити рівень безпеки.

Під час вирішення питань підвищення рівня безпеки підприємств необхідно розглянути:

1) як підприємства в даний час використовують ресурси для підвищення рівня безпеки;

2) як слід використовувати ресурси для досягнення достатнього рівня безпеки за мінімуму витрат, тобто знайти модель раціонального використання ресурсів.

Нижче наведено деякі економічні підходи до забезпечення безпеки підприємства.

1. Принцип мінімізації загальних витрат за забезпечення безпеки.

Розробка та реалізація превентивних заходів дозволяє знизити частоту настання негативних подій та тяжкість наслідків та скоротити загальні видатки забезпечення безпеки.

Фірма, яка мінімізує витрати, повинна прагнути до того, щоб маржинальні витрати превентивних заходів дорівнювали маржинальним витратам ліквідації наслідків негативних подій (аварій, катастроф, нещасних випадків, збоїв у процесі виробництва та реалізації продукції підприємства та ін.).

Іншими словами, на розробку та реалізацію превентивних заходів слід спрямовувати ресурси до тих пір, поки сумарні/загальні витрати на забезпечення безпеки не виявляться мінімальними.

2. Підходи, що ґрунтуються на оцінці вартості негативної події.

До цієї групи включаються різні підходи, у яких оцінюються поствитрати.

Теоретичною базою даних підходів є класична модель ринкової рівноваги, що передбачає рівність умов функціонування підприємств у країні та стовідсоткове використання ресурсів у процесі виробництва та реалізації продукції. Ця модель розглядається у всіх підручниках з мікроекономіки та економіки підприємства.

«Поствитратні» підходи припускають, що простій підприємства в одиницю часу обертається для суспільства втратою частини

внутрішньогонаціонального продукту (ВНП), яка могла б бути вироблена в цюодиницю часу.

Поствитрати прийнято поділяють на прямі та непрямі. До прямихпоствитрат відносяться фінансові та матеріальні витрати на ліквідаціюнаслідків негативної події. Непрямі витрати включають витратичасу на ліквідацію наслідків негативної події:

- вартість продукції;
- невикористаної через простої обладнання;
- заробітна платапрацівників підприємства, зайнятих у заходах щодо ліквідації наслідків негативної події.

Отримана величина дозволяє наочнопродемонструвати економію витрат у майбутньому. Проблема застосування підходів, що ґрунтуються на оцінці вартостінегативних подій, полягає у трудомісткості визначення непрямихвитрат і, відповідно, співвідношення прямих і непрямих витрат,необхідного для ухвалення рішення в майбутньому.

3. Бухгалтерський підхід.

Цей підхід заснований на використанні інформації, що міститься вбухгалтерській звітності промислового підприємстваВ рамках цього підходу передбачається порівняння прибутку та витратпідприємства до та після настання негативної події.

Нехай П - величина прибутку, отриманого підприємством за деякий період часу (наприклад, один день);

В - виторг від продажу за той же період часу;

С - витрати підприємства без заробітної плати працівників;

З - заробітна плата працівників підприємства.

За нормальних умовфункціонування підприємства:

$$П = В - З - З \quad (3.1)$$

Припустимо, що негативною подією є невчаснапостачання сировини, результатом якої стала зупинка процесу виробництвана деяких дільницях підприємства.

Нехай B_1 , C_1 і Z_1 – величини вищезазначених показників (по підприємству загалом) у результаті настання негативної події в деякий період часу;

Π_1 -прибуток у цей період.

Причому, B_1 може бути меншим або одно B , C_1 - більше або одно Z , а Z_1 , в даному випадку, дорівнює Z . Тоді втрати підприємства, рівні різниці Π та Π_1 , можна висловити наступним чином:

$$\Pi - \Pi_1 = (B - B_1) - (Z - C_1) - (Z - Z_1) \quad (3.2)$$

Інша ситуація, коли негативною подією є тимчасова непрацездатність одного чи кількох працівників. Припустимо, що в період реалізації цієї негативної події підприємству вдається зберегти колишній рівень випуску та реалізації продукції. В цих умовах

$B_1 = B$, $C_1 = C$, а $Z_1 = 0$ тоді:

$$\Pi - \Pi_1 = (Z - Z_1) = Z \quad (3.3)$$

Така ситуація можлива, якщо під час хвороби підприємство не виплачує заробітну плату працівникові та здатне за рахунок інтенсивності використання наявних ресурсів компенсувати простий.

З розглянутих прикладів видно, що цей підхід подвійно ілюструє ефект негативних подій. У деяких випадках негативна подія виявляється навіть «прибутковою» для підприємства, що саме по собі неприпустимо.

4. Інші економічні підходи щодо забезпечення безпеки.

Можна коротко охарактеризувати деякі «зовнішні» методи стимулювання підвищення рівня безпеки підприємств, більш докладно розглянуті на роботах.

До цих методів належать:

1) Механізми економічної відповідальності підприємства. Ця група механізмів включає систему стандартів (норм, нормативів, квот), відхилення від яких веде до певних економічних санкцій для підприємства (від штрафів до заборони діяльності). Важливі класи складають механізми відшкодування збитків, у яких

економічна відповідальність підприємства прямо пов'язана з величиною збитків від виникнення негативної події (надзвичайної ситуації), спричиненої діяльністю промислового підприємства.

2) Механізми перерозподілу ризику. Це — механізми страхування.

3) Механізми стимулювання підвищення рівня безпеки (Зниження очікуваної шкоди). Сюди відносяться механізми пільгового оподаткування, а також пільгового кредитування заходів щодо підвищення рівня безпеки (зниження ризику).

4) Механізми стимулювання повідомлення контрольним та наглядовим державним органам даних про істинному рівні безпеки підприємства на звітний період.

Дані «зовнішні» методи стимулювання мають суттєві недоліки - вони засновані або на інформації, що надається самим підприємством контролюючого органу або на даних, отриманих зовнішнім контролюючим органом самостійно. Як свідчить практика, домогтися точності та об'єктивності оцінки ситуації при такому підході досить складно.

Особливістю і одночасно складністю при побудові системи економічної безпеки є той факт, що її дієвість майже повністю залежить від людського чинника. Як свідчить практика, навіть за наявності на підприємстві професійно підготовленого начальника служби безпеки, сучасних технічних засобів, не можливо досягти бажаних результатів до тих пір, поки у колективі кожен співробітник не усвідомлює важливість, та необхідність впроваджуваних заходів економічної безпеки.

Для юридично правильного, ефективного та всебічного використання системи економічної безпеки у захисті інтересів підприємства від усіх видів недоброзичливців вимоги щодо забезпечення безпеки бізнесу викладаються у відповідних наказах керівника, трудових договорах з працівниками та їх посадових обов'язків, спеціальних інструкціях, положеннях, контрактах із діловими партнерами та ін. Після чого доводяться до персоналу під розпис у процесі занять та інструктажів [23].

У цій кваліфікаційній роботі було розглянуто тему: «Напрями забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання». Об'єктом системи забезпечення економічної безпеки є стабільний економічний стан суб'єкта ФОП «Братчіков».

Під час розгляду економічних підходів до підвищення рівня безпеки підприємства ФОП «Братчіков» було проведено оцінку ефективності деяких моделей прийняття рішень у сфері забезпечення безпеки. Також було проведено аналітичний огляд проблем забезпечення безпеки. До них можна віднести:

1) техніко-економічна характеристика підприємства – показала що на підприємстві збільшується обсяг виробництва продукції, значно зросла виручка від продукції, також спостерігається збільшення прибутку від реалізації, зниження витрат за 1 грн. виробленої продукції, збільшення продуктивності праці як у діючих, так і у порівнянних цінах, зріс фонд заробітної плати працівників основної діяльності. Негативними факторами можна відзначити зниження рентабельності продажу та показника фондовіддача.

2) оцінка складу та структури активів підприємства дозволила визначити, що активи організації за аналізований період збільшились, дане збільшення обумовлено збільшенням оборотних та необоротних активів підприємства;

3) оцінка складу та структури джерел фінансування активів показала, що на підприємстві спостерігається збільшення кредиторської заборгованості за аналізований період, так само значно зросла заборгованість перед засновниками;

4) оцінка фінансової незалежності підприємства – показала що аналізоване підприємство залежить від зовнішніх джерел фінансування;

5) оцінка зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на економічну безпеку підприємства, було розглянуто вплив постачальників, конкурентів, споживачів. Також проведено оцінку внутрішнього середовища

впливає на економічну безпеку підприємства: аналіз організаційної структури, аналіз трудових ресурсів, аналіз використання основних фондів підприємства, а також аналіз маркетингової діяльності. Оцінка існуючого рівня економічної безпеки ФОП «Братчіков» показала, що підприємство платоспроможне та здатне покрити свої короткострокові зобов'язання ліквідними активами (грошовими засобами; короткостроковими фінансовими вкладками; дебіторською заборгованістю, запасами та витратами). На підставі отриманих коефіцієнтів рівень економічної безпеки підприємства по показнику «ліквідність» оцінюється як нормальний. Оцінюючи рівень економічної безпеки з аналізу фінансової стійкості показав, що загалом, підприємство залишається фінансово-стійким. Загальна оцінка рівня економічної безпеки ФОП «Братчіков» є нормальною. Враховуючи, що індикатори економічної безпеки підприємства перебувають у межах порогових значень [24].

Для здійснення внутрішнього контролю фінансової та економічної діяльності ФОП «Братчіков» загальні збори акціонерів щорічно обирає ревізійну комісію у складі 3 осіб.

Для проведення перевірки та підтвердження правильності річної бухгалтерської (фінансової) звітності Суспільство щороку залучає аудиторську організацію. За підсумками аналізу економічної безпеки було запропоновано заходи щодо організації системи забезпечення економічної безпеки промислового підприємства ФОП «Братчіков». Було запропоновано ретельно контролювати договірні відносини з партнерами, контролю над укладанням договорів. Для мінімізації ризиків, пов'язаних з договірними відносинами, іноді має бути проведена перевірка ділових партнерів, клієнтів, необхідно враховувати особливості законодавства країн, біля яких здійснюється господарська діяльність підприємства або з резидентами яких вітчизняними суб'єктами укладаються зовнішньоторговельні контракти.

Запропонований захід зменшить ризик ймовірності вибору неблагонадійного постачальника та скоротити фінансові втрати. Також для забезпечення економічної безпеки на підприємстві ФОП «Братчіков» з метою скорочення коштів, необхідних для вирішення завдань економічної безпеки пропонується встановити систему стеження. Головні завдання систем відеоспостереження на підприємстві, насамперед, забезпечення збереження майна, високої роботи охорони, виявлення небезпечних ситуацій та спостереження за роботою персоналу. Завдяки запропонованому заходу щодо встановлення системи стеження кількість випадків скоротиться в кілька разів, також це пропозиція дозволить знизити ризик проникнення на підприємстві зловмисників, конкурентів та інших осіб, які можуть вплинути на економічну безпеку підприємства.

ФОП «Братчіков» зазначив наступні напрями для підвищення результатів своєї діяльності.

Для утворення нового ринку, заснованого на інноваційних технологіях, ФОП «Братчіков» планує впровадження новітніх технологій (рис. 3.2.).

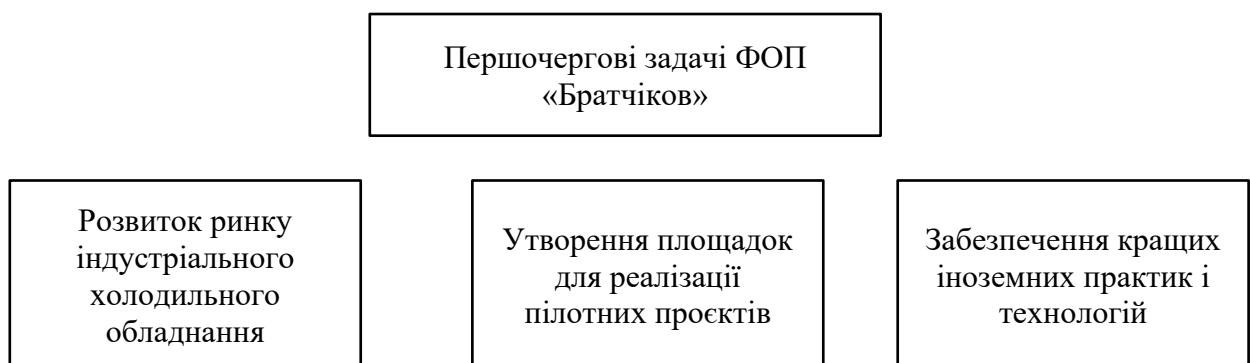

Рис. 3.2. Першочергові задачі ФОП «Братчіков»

Для реалізації першочергових задач ФОП «Братчіков» ведеться робота за наступними напрямками:

1) Формування довготермінових партнерств з компаніями-галузевими лідерами.

На даний час ФОП «Братчіков» сформував ряд партнерств з промисловими компаніями, які направлені на розвиток технологій і індустріальних ринків, спільних програм, дослідницьких, прикладних та комерційних проєктів в зазначеній сфері.

2) Впровадження новітніх технологій. Один з видів впроваджень – частотний регулятор. Майже всі електродвигуни можна та необхідно оснащувати частотними регуляторами. Ефект від їх впровадження колосальний. Окрім прямої економічної вигоди, вираженою в зниженні енерговживання, також знижується знос частин, між якими відбувається тертя, що збільшує ресурс обладнання.

Інновації реалізуються двома шляхами, які активно використовує компанія.

Перший та основний – це розробка та продаж ресурсоефективних рішень, вироблених сумісно з замовником та враховуючи всі його інтереси.

Другий – доробка існуючих цехів по запитам від підприємства.

3) Співпраця з науковими та освітніми організаціями.

Дана робота спрямована на підготовку профільних фахівців в сфері автоматизації виробництва, популяризацію новітніх технологій в профільній освітній середі для утворення попиту на відповідні технології в майбутньому.

Зазначені напрямки мають привести організацію до укріплення позицій на ринку, підвищенню ефективності діяльності, популяризації нових технологій в країні. В свою чергу це позначиться на фінансовій стабільності і безпеці ФОП «Братчіков».

Для зниження можливих загроз фінансовій безпеці організації пропоную наступні дії:

- проведення заходів по втіленню новітніх досягнень науки та техніки в діяльність організації;
- розробка та реалізація нових проєктів для населення та підприємств.

Підсумовуючи третій розділ кваліфікаційної роботи, можна сказати, що економічний успіх підприємства залежить від комплексного підходу до вирішення проблеми безпеки у фінансовій, кредитній, правовій сферах діяльності, а також у сфері роботи з кадрами.

Сутність економічної безпеки для підприємства ТОВ ФОП «Братчіков» полягає у забезпеченні стану найкращого використання її ресурсів щодо запобігання загроз підприємництву та створенню умов стабільного, ефективного функціонування та отримання прибутку.

Сучасна і сумлінна реалізація проєктів дозволить привабити нових клієнтів, інвесторів до діяльності ФОП «Братчіков», укріпить довіру замовників і дозволить організації стабільно розвиватись і підвищувати показники фінансової діяльності. Необхідно постійно шукати нові напрями та технології для поліпшення якості послуг, привабленню клієнтів, розробляти нові проєкти спільно з іншими компаніями та державою.

Для підвищення якості послуг, ФОП «Братчіков» може допомогти діяльності по вивченню, адаптації та введенню наукових винаходів в сфері холодильного обладнання в Україні. Це підвищить привабливість організації перед конкурентами, може призвести до зниження витрат, тим самим підвищиться прибуток, і відповідно, рентабельність підприємства.

Додаток А

Пропозиції по корегуванню продуктивної стратегії підприємства

Елемент продуктивної стратегії	Елемент стратегії	Пропозиції	Обґрунтування
Товарна стратегія	Марка	Серія ХВО для кафе, барів та ресторанів випускається під ТМ «Таір-сервіс» Формування «Brand» (Диференціація ТМ усвідомості споживача). Сильна ТМ мотивує споживача, полегшує збутовий процес, дозволяє знизити ризик і забезпечити стабільність.	Необхідність посилення вхідних бар'єрів, поява нових конкурентів на ринку, перерозподіл ринкових долей. Достатній досвід роботи на ринку та надійність формують лояльність споживача, сервіс та цію та сервісом.
	Ширина та глибина асортименту	Ширина та глибина асортименту. На даний момент асортимент компанії незадовольняє повністю вимоги споживачів та потребує змін. Необхідно застосувати стратегію двохстороннього нарощення товарного асортименту (витягування товарної лінії як в обох напрямках цінових сегментів). Компанія застосовує захисну стратегію, основою якої є повнота асортименту,	Сучасний стан ринку вимагає різноманітності та унікальності запропонованої продукції. Високе сучасне технологічне забезпечення, виробничі можливості компанії, репутація. Пропонується стратегія розвитку товару, захисна конкурентна стратегія диференціація

		максимальнезабезпеченняп отребспоживачів.	
	Упаковано	Упаковка	Фірмовість та
		Гофрокартон, пакувальна бумага ОДП-25. Фірмовийстильупаковки Необхідністьупозиціонуван ні ТМ, розробкисучаснихможливо стейпакування.	оригінальністьупаковк ипідтверджує якістьтоварута захищає відпошкодженьпритран спортуванні. Формування стилю компанії, власні пакувальні лінії Диференціація.

Продовження табл.

Марка	СеріяХВОдляк афе, барівтарестора ніввипускаєтьс япідТМ«Таір- сервіс»	Формування «Brand» (ДиференціаціяТМусвідомо сті споживача). Сильна ТМ мотивує спож., полегшує збут, дозволяє знизитиризикитазабезпечит истабільність.	Необхідністьпосилення вхіднихбар'єрів, появановихконкурентів наринку, перерозподілринкових долей. Достатнійдосвідроботи наринкутанадійністьфо рмуютьлояльністьспож ивача, сервіс Позиціонуваннязарепу тацієютасервісом.
Ширина та глибина асортименту	На даний момент асортимент компанії незадовольняє повністювимог испоживачівта потребує змін.	Необхіднозастосовуватистр атегіюдвохсторонньогонаро щеннятовасортименту витягування товарної лінії яквобохнапрямкахціновихс егментів).Диференціаціятов арної лінії. Компаніязастосовує захиснустратегію, основоюякої є повнотаасортименту, максимальнезабезпечення потреб споживачів.	Сучасний стан ринку вимагає різноманіттятаунікальн істьзапропонованої продукції. Високе сучасне технологічнезабезпече ння, виробничі можливості компанії, репутація. Пропонуєтьсястратегія розвиткутовару, захиснаконкурентнастр атегіядиференціація.
Упаковка	Гофрокартон, пакувальна бумага ОДП-25	Фірмовийстиль упаковки Необхідністьупозиціонуван ні ТМ, розробкисучаснихможливо стейпакування. Фірмовістьтаоригінальність упаковкипідтверджує якістьтоварута захищає відпошкодженьпритранспо ртуванні	Формування стилю компанії, власні пакувальні лінії. Диференціація.

Сервістабслуговування	Консультаванн я, індивідуальний підхід, розробканазам овлення, гарантії, кредитні послуги, знижки	Підтримкадійкомпанії. Для ОПР важливими є сервістадо- і після- продажнеобслуговування.	Зростання важливості сервісу, відмінністьвідбільшост і конкурентів. Слабка диференціаціятовару, недостатнійасортимент
------------------------------	--	---	---

Продовження табл.

Метод ціноутворення	На основі аналізубеззбит ковості тазабезпечення цільовогоприбу тку	Змін не потребує Дана стратегіядозволяє отримуватиоптимальний і стабільнийрівеньдоходудля компанії. Зумовлено конкурентною ситуацією, наринкудіє неціноваконкуренція.	Слабка диференціаціятовару Позиціонуваннязаціно ю
Ціноваполітик аврамкахтова рноюасортиме нту	Підтримкасере дньогорівняцін відносноконку рентів	Змін не потребує. Закріпленняаналідируючихп озиціях, захиствласноючасткиринку.	Конкуренція, впливконтрабандитаєст ихійнихринків. Недостатнійасортимен т Конкурентна стратегіязахисту.
Ціновестимул ювання	Система кількіснихтабо нуснихзнижок	Введення накопичувальна системи знижок, знижки за передоплату. Необхідністьстимулювання споживачівбонусами, співпрацязапередоплатою.	Подорожчання сировини на матеріалів, здороженнямитнихзбор івна імпортні комплектуючі. Зростання витрат компанії Конкурентна стратегіязахисту.
«Страховання ціни»	Відсутній	Зміннепотребує. Клієнтоплачує замовленнязарівнем цін, який існувавнамоментпідписанн яугоди. Зміниприведутьдоскороче	Не використовуєтьсяконку рентами. Немає необхідності узаastosуванні елементу. Позиціонуваннязаціно

		ння попиту.	ю.
Система збуту	Договір на вертикальну систему	Корпоративна вертикальна система. Власна збутова система дозволить максимізувати прибуток та посилить ТМ. На явний стан попиту.	Можливість залучення вільних коштів для формування каналів розподілу. Диференціація.

Продовження табл.

Тип збуту	Селективний збут	Змінне потребує. Відібрані посередники є надійними партнерами. Цей тип є оптимальним для даного товару.	Збільшення конкуренції на ринку. Охоплення всієї території України, великий досвід роботи. Конкурентна захисна стратегія.
Тип стратегії просування	Стратегія протягування (pull strategy)	Змінне потребує стимулювання посередників не призведе до збільшення попиту з боку кінцевих споживачів	На явний стан попиту Позиціонування ТМ, формування власної системи збуту Диференціація.
ATL-заходи	Реклама у ЗМІ	Максимізувати потік інформації на споживача З розвитком ЗМІ споживач прислуховується до їх порад	Збільшення ролі ЗМІ для споживача. Співпраця зі ЗМІ, часті інтерв'ю керівництва. Посилення впливу ТМ.
VTL-заходи	<i>PR</i> Випуск сувенірної продукції у фірмовому стилі компанії (ручки, запальнички, прапорці, магніти)	Продовжити випуск сувенірів; Започаткувати випуск власного журналу про ринок ХВО для HoReCa та ресторанний бізнес Публікація подібного видання приверне до ТМ увагу потенційних споживачів.	Довіра споживачів до експертної думки, аніж до власних вподобань та бажань. Формування лояльності споживача. Зміцнення ТМ.
	<i>Виставки</i> Регулярні; інформаційні цілі	Відкриття нових географічних ринків; збутові та інформаційні цілі. Підписання контрактів на вис	Посилення ролі бренду та іміджу Привернення уваги нових споживачів

	виставкової діяльності	тавках, формування іміджу компанії, вихід на нові географічні ринки	Посилення ролі ТМ, формування бренду
	<i>Особистий продаж</i> Активно використовується	Змінне потребує Особистий продаж виступає ефективним засобом маркетингових комунікацій Взаємодія з ОПР	Досвід роботи на ринку, сервіс та обслуговування, формування надійної співпраці Позиціонування за послугами